

SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

NR 2 / ÅRGÅNG 17

M A J 1 9 4 2

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

UPPSATSER

<i>Adell, A.</i> : Den »gregorianska sången»	1
—»— Eftermäle till 1941 års bibeljubileum	9
—»— Data och acta till Söderköpings St. Lars kyrkoorglars historia	42
—»— Herrens bön	97
—»— Lauda Sion	115
<i>Cnattingius, B.</i> : En landskyrka får berätta sin historia	7
—»— Gotländska passionsmålningar	76
—»— Sextonhundralets stormansgravar	86
—»— Norskt dekorationsmåleri	106
Kyrkosångens Vänners årsredogörelse 1941	57
Laurentius Petri Sällskapet	14
—»— Ledaredagar i Söderköping	33 1/8
—»— Första årsmöte	80
—»— Koraldagar i Växjö	120
<i>Lindqvist, D.</i> : Bidrag till 1650-talets psalmhistoria	73
—»— Kyrkoskrud i Stockholm	98
—»— Klockardräkter i Stockholm	103
—»— Psalmer i D. Lindqvists Studier	117
<i>Peters, K.</i> : Den lutherska koralens liturgiska uppgift	25
—»— Missa lincopensis	66
—»— Kyrkokören i gudstjänsten	110
<i>Pontén, J.</i> : Nya klaververk	41
<i>Pålsson, M.</i> : Ledaredagar i Söderköping	33 1/2

RECENSIONER

OMNÄMND LITTERATUR

	Sida		Sida
<i>Brandt, G.</i> : Dop och nattvard	20	—»— Oestliche och westliche Mystik	96
<i>Cnattingius, B.</i> : Sörmländska kyrkor	124	<i>Hofrén</i> : Hembygdens kyrka	95
<i>Heiler, Fr.</i> : Altkirchliche autonomie	95	<i>Isberg, H.</i> : Himmelriket och de små	22

	Sida		Sida
<i>Lindqvist, D.</i> : J. O. Wallin som kyrkoherde	31	<i>Söderberg, B.</i> : De gotländska passionsmålningarna	76
<i>Munk, K.</i> : Hoppet förbliver.....	99	<i>Ugglas, C. R. af</i> : Guldsmedskonstens historia	19
<i>Norberg, R.</i> : Bälunge kyrka.....	18	<i>Ysander, T.</i> : Från Visby S:t Maria	21
<i>Nystedt, O.</i> : När dagen börjar.	123		
Sveriges kyrkor: Blekinge	19		

MUSIK:

	Sida		Sida
<i>Andersson, R.</i> : Än vårder föder vår Herde sin hjord	92	<i>Lundvik, H.</i> : Liv och förgänglighet	23
<i>Anjou och Norbrink</i> : Koralsalmbok för skolan	18	<i>Nordqvist, G.</i> : Det eviga	24
<i>Anrep-Nordin, B.</i> : Svenskjulcantat	64	<i>Nyvall, J.</i> : Hymn på tacksägelsedagen	22
—»— Uppståndelsen	92	—»— Credopsalm	23
<i>Bach, J. S.</i> : Nyårsdagen	23	—»— Herren Konungen	64
—»— Nu vilar hela jorden	62	—»— Bön och bikt	94
—»— Orgelverk, Band IX	125	<i>Olson, D.</i> : Koralspreludier	18
<i>Berg, G.</i> : Arets tider och dagens	22	—»— I ditt ljus	22
<i>Buxtehude, D.</i> : Klaververk	41	—»— Præludium... till »Hit o. Jesu samloms vi»	90
<i>Crosi, G.</i> : Vi tillbedja dig	62	—»— Honom tillhör äran	92
<i>Eccard, J.</i> : Nu kristne glädens	62	—»— Föraktad var han	93
<i>Ek, G.</i> : Toccata	18	<i>Pachelbel, J.</i> : Sjung en vår Gud	62
<i>Ericsson, K. E.</i> : Motett på Allhelgonadagen	63	<i>Roman, J. H.</i> : Gud är vår tillflykt	63
<i>Homilius, G. A.</i> : Deo dicamus gratias	23	<i>Runbäck, A.</i> : Lauda Sion	115
<i>Joelsson, A. G.</i> : Sv. skolans 100-årsjubileum	93	<i>Sandvik, O.</i> : Vesperale for den norske kirke	89
—»— Två koralmotetter	125	<i>Schaurig, V.</i> : Jerusalem häv upp din röst	62
<i>Lindberg, O.</i> : Sånger under vårdträdet	93	<i>Schütz, H.</i> : På Herren hoppas	23
<i>Lundborg, G.</i> : Variationer över den kristliga dagvisan	90	<i>Stenius T.</i> : Toccata... över Nocte surgentes	90
<i>Lundell, E.</i> : Den ljusa dag	63	<i>Widéen, I.</i> : Elegi	63
		—»— Ljus över landet	93
		<i>Wikander, D.</i> : Miskundlig Gud	22
		—»— Adventshymn	23
		—»— Gud har icke skonat	92

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 111. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Kyrkoherde *Knut Peters*: Den lutherska koralens liturgiska uppgift. —
Märta Pålson: Laurentius Petri Sällskapet. Ledaredagar i Söderköping. — *J. P.*: Nya klaververk. —
 Kyrkoherde *Arthur Adell*: Data och acta till Söderköpings St. Lars kyrkoorglars historia. —
 Kyrkosångens Vänners årsredogörelse 1941. — Recensioner.

FORTBILDNINGSKURS

för kyrkomusici och präster — rikskurs — äger rum i Marstrand den 5—18 juli 1942, därest — som kan förväntas — medel beviljas av SAOK:s, KSV:s och KSFB:s samarbetskommitté. Kursen, som med bidrag av lotteri-medel anordnas av Göteborgs stifts organist- och kantorsförening står öppen för alla som inneha tjänst som organist, kantor eller präst och som avlagt vederbörlig examen. Endast ett begränsat antal kan mottagas.

Lärare och föredragshållare: B. Anrep-Nordin (Liturgisk sång m. m.), K. Erman (Tonbildning), R. Forssman (Barnkörsång), A. O. T. Hellerström (Liturgik), G. Lundborg (Orgelspelning), J. Norrby (Körsång), K. Peters (Gregoriansk sång) och G. Westblad (Orgelns byggnad, stämning och skötsel).

Undervisningen, som är kostnadsfri, sker med hänsynstagande till kursdeltagarens praktiska verksamhet. Ansökan om deltagande ställes till kursens arbetsutskott och sändes jämte åldersbetyg och examensbetygsavskrift till undertecknad *Lundborg* om möjligt före 1 juni 1942. Stämman (sopran, alt, tenor, bas) anges. I ansökningen bör även meddelas, om kost och logi (skolsal eller privat) önskas genom arbetsutskottets försorg.

Göteborg och Marstrand den 2 maj 1942

BIRGER ANREP-NORDIN

Ordförande. Kursens ledare.

GÖSTA LUNDBORG

Sekreterare.

(Adr. Lundgrensgat. 4, Göteborg.)

GÖTE SPORSÉN

Kassör.

Goda idéer

TECKNING RETUSCH
KLICHÉER SKYLTA

KÖHLERS KLICHÉ-

Tel. 16734. 10842

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

Den lutherska koralens liturgiska uppgift.

Vid skildringen av den första nattvarden heter det i den Hel. Skrift till sist: »När de sedan hade sjungit lovsången, gingo de ut till Oljeberget» (Mt. 26:30). Orden hava sedermera växlat, språken hava skiftat, melodierna hava förändrats, men kvar står den sångens innerliga förening med den kristna gudstjänsten som varit från begynnelsen och som ingen tid rubbat. Smak och uppfattning hava ändrats både i fråga om poesi och musik men alltid ha diktens och tonkonstens store befunnits villiga att ställa sin inspiration i det kristna gudstjänstlivets tjänst. Så har det kommit därhän att få områden äro så rika som den kristna sångens och musikens. Värde hos dessa Kyrkans skatter är självfallet högst skiftande. Mycket bär prägeln av sitt ursprung från de ringa dagarna i andelivets historia men mycket vittnar om den väldiga, skapande kraften i andelivets stora tider. De båda för gudstjänstlivet ojämförligt betydelsefullaste företeelserna i all denna rikedom är å ena sidan den gregorianska sången, å andra sidan den lutherska koralen. Beträffande båda gälla, både med avseende på text och musik, att de vuxit fram ur gudstjänstens eget behov, ur dess sköte. I båda ha ord och ton ingått den allra närmaste förening. Den gregorianska melodien likaväl som den lutherska kyrkovisan får sitt rätta liv först när den förbindes med ord. Å andra sidan blir aldrig en luthersk psalm så levande som då den förbindes med sin melodi och detsamma gäller om den gregorianska sångens texter. Båda representera den objektiva linjen inom kyrkomusiken. Båda måste i sina bästa ögonblick anses ha nått den grad av fullkomning utöver vilken ingen kommer i ofullkomlighetens värld.

Vi skola här icke ingå på någon inbördes värdesättning av dessa båda företeelser på gudstjänstlivets område. Vi nöja oss med att konstatera, att båda för oss synas vara omistliga. De hänga allt för nära tillsammans med varandra för att böra åtskiljas. Och när vi nu övergå till att skärskåda den lutherska koralens uppgift i vårt gudstjänstliv, så måste redan nu den anmärkningen göras, att mer än en gång kräver förståelsen av den lutherska koralens ställning i liturgien en tillbakablick på den gregorianska sångens uppgift. Få områden äro nämligen så konservativa som det liturgiska. Här är därför ofta mera än annars en historisk tillbakablick klargörande.

*

I liturgiens värld är ordet alltid det primära, musiken det sekundära. Vi kunna mycket väl tänka oss en kristen församlingsgudstjänst utan en enda sjungen ton, däremot icke utan ord. En under-

sökning av den lutherska koralens uppgift i liturgien måste därför väsentligen hålla sig till texten.

Se vi då först på den luth. koralens allmänna uppgift i gudstjänsten, så konstatera vi genast, att dess texter i principiellt hänseende icke intaga någon särställning utan måste anses hava samma uppgifter att fylla som gudstjänstens övriga texter. För att klargöra denna måste vi erinra om vår högmässas karaktär av ett möte mellan Herren och församlingen. En följd av denna egenskap är att högmässans texter å ena sidan måste representera Herrens ord till församlingen, å andra sidan församlingens ord till Herren. Allt sedan Kiefoths dagar i mitten av förra århundradet ha tvenne namn vunnit burskap inom det liturgiska språkbruket, som kanske icke äro så lyckligt valda men som vi må bibehålla i brist på bättre. Han kallar — i anslutning till ett ställe ur Augsburgiska bekännelsens apologi — de moment inom gudstjänsten i vilka Herrens vilja och råd förkunnas för oss *sakramentala*; de i vilka vi tala till Herren åter kallar han *sakrificiella*. Gudstjänstens sakramentala sida utgöres sålunda icke blott av den H. Nattvardens firande utan ock av epistel, evangelium och predikan. På samma sätt utgöres den sakrificiella sidan icke blott av det tacksägelsens och hängivelsens och bekännelsens offer som vi i den H. Nattvarden frambara, utan ock av syndabekännelse, trosbekännelse, bön och lovsång. Sådan den lutherska koralen faktiskt föreligger i vår psalmbok representerar den båda dessa gudstjänstens sidor, måste vi säga. Självfallet blir dess huvuduppgift att göra tjänst vid utformningen av det sakrificiella momentet. I koralen sjunger församlingen ut vad som rör sig i hennes religiösa liv, alldeles så som hon i andra gudstjänstens delar på annat sätt ger uttryck däråt. Vad äro psalmer sådana som »Av djupsens nöd, o Gud till dig / Jag ropa må och klaga» (278) eller »Min synd, o Gud / mot dina bud / går mig så djupt till sinnes» (283) annat än församlingens sjungna syndabekännelse? Eller psalmer som »Jesus är min hägnad / och mitt hjärtas fägnad» (123) eller »Uti din nåd, o Fader blid / Befaller jag i allan tid / min arma själ och vad jag har» (324) annat än församlingens sjungna trosbekännelse? Men — och detta skulle jag särskilt vilja understryka; jag återkommer till det längre fram — en hel del av våra psalmer, huvudsakligen högtidspsalmer och ofta de allra förnämsta bland dem, bära en avgjord sakramental prägel. De utsjunga med andra ord icke församlingens religiösa upplevelser utan sammanfatta episkt eller lyriskt högtidens innehåll. De äro, skulle vi möjligen kunna säga, ett rimmat Guds ord. De förkunna Guds frälsningsgärningar. Som ex. kunna vi nämna den rent episka julpsalmen »En jungfru födde ett barn i dag» (60) som ju intet annat är än julevangeliet själf i toner. Eller den likaledes till sin karaktär episka trettondedagspsalmen »En stjärna gick på himlen fram» (67). Eller 92: Skåden, skåden, nu här alla, som ju ock bär en omisskännelig episk prägel. Som ytterligare ex. må nämnas: »Se

natten flyr för dagens fröjd» (56) och »Vad ljus över griften. Han lever, o fröjd (102). Dessa ex. torde vara fullt tillräckliga. De visa tydligt att församlingen vid avsjungandet av dylika psalmer själv blir en förkunnare av Guds vilja och råd till vår frälsning, sålunda inträder i en sakramental funktion, alldeles som prästen, då han från predikstolen utlägger Herrens ord. När fråga blir om val av vissa psalmer, torde denna distinktion kunna göra oss en god tjänst.

Detta vare nu nog sagt om koralens allmänt religiösa funktion vid gudstjänsten. Men vid sidan av denna tillkommer en mera speciell. När den västerländska pilgrim, som brukar gå under namnet Silvia eller Etheria, på 390-talet företog sin resa till Jerusalem och där flitigt deltog i gudstjänstlivet, frapperades hon av något som förefaller oss tämligen självklart men som hon tydligen icke var van vid i sitt hemland. Åter och åter betonar hon i sin reseberättelse att de stycken ur den hel. Skrift som vid de särskilda gudstjänsterna förelästes voro avpassade efter dagen och orten. I hennes hemort måste därför, i varje fall i vida större utsträckning än i Jerusalem, lectio continua varit rådande. Vi förstå härav den vördnadsvärda ålder som ligger bakom den tanke som tagit sig uttryck i vårt perikopsystem och som utgör ryggraden i vårt kyrkoår. Här är icke platsen att söka skildra den rikedom vår kyrka äger i sitt heliga år. Men väl att framhålla den utomordentligt stora uppgift som den lutherska koralen har att fylla vid utpräglingen av kyrkoåret. Näst efter de heliga texterna själva komma här i betydelse just psalmerna. »Var hälsad, sköna morgonstund» har kanske för somliga större förmåga att framlocka julstämningen än t. o. m. julevangeliet. Och »Skåden, skåden nu här alla» är oupplösligt förbunden med långfredagen, såsom »Vad ljus över griften» med påskdagen eller »Vaken upp, en stämma ljuder» med domsöndagen. Önskligt vore att varje söndag — eller åtminstone alla mera markerade söndagar — på samma sätt hade *sin* psalm, vilket väl vore möjligt men tyvärr ingalunda är fallet. Skall ett sådant mål kunna vinnas, måste emellertid en vida större känsla för kyrkoåret få prägla psalmvalet än som nu ofta är fallet. Blev Silvia förvånad över de till dagen och orten passande texterna och sångerna som hon fick höra i Jerusalem, så kan man i en svensk kyrka alltemellanåt bli ganska häpen över motsatsen i fråga om psalmvalet. Eller vad skall man bli, när man — såsom det hänt mig i en västgötakyrka — får se 55 — visserligen icke första versen men de tre följande — på nummertavlan en av de senare trefaldighetssöndagarne; eller 62 en söndag i början av trefaldighetstiden, vilket för några år sedan förekom i ett radioprogram; eller 112:7, 8 på 5 i fastan — dominica passionis — vilket jag hört i en västkuststad för några år sedan. Exempler skulle kunna mångfaldigas. Jag är övertygad om att varje kyrkobesökare skulle kunna draga sitt strå till stacken. De visa hur man på många håll är totalt i avsaknad av känsla för psalmens kyrkoårsfunktion. Här

må i detta sammanhang uppmärksamheten fästas på vilken stor betydelse hänsyn till melodien ofta har för att psalmen skall kunna fylla sin kyrkoårsfunktion. Somliga melodier äro i detta stycke fullständigt indifferent. 136 t. ex. gör kanske ingen över sig glad, men å andra sidan stöter den knappast vilken dag under året den än möter. Något liknande gäller även om 66 och 118, för att nämna ytterligare ett par ex. Men för ett stort antal melodier måste sättas mer eller mindre stränga restriktioner. 55 t. ex. torde man utan att reagera kunna höra under de flesta tider av året utom under fastan och påsk-pingsttiden. 102 är väl — förutom under påsk-pingsttiden — otänkbar utom på en eller annan högtidsdag. (2 och 3 Bönd.). I det nyligen anförda ex. 112:7, 8 på 5 i fastan — är det kanske rent av melodien som är det mest stötande.

*

Sedan vi nu antytt den lutherska koralens allmänt religiösa uppgift i gudstjänsten och dess speciella kyrkoårsfunktion, övergå vi till att skärskåda dess uppgift ur mera yttre, formell synpunkt. Vi börja s. a. s. nerifrån, med dess lägsta tjänareyssla. Och denna är helt enkelt att utfylla ett tomrum i liturgien, ge innehåll åt en paus. När prästen lämnar altaret för att gå upp på predikstolen, uppstår med nödvändighet en paus i liturgien, längre eller kortare beroende på väglängden och andra omständigheter, t. ex. om han skall avlägga mässkruden och ikläda sig prästkappan. Denna paus måste utfyllas. Det kunde ske genom t. ex. orgeln enbart. Av ålder har emellertid vår kyrka valt en vida mera sympatisk väg, nämligen avsjungandet av den s. k. predikstolspsalmen. Här visar psalmen sina utomordentligt höga tjänareegenskaper. Den har förstått att utföra sin blygsamma uppgift på denna punkt på ett sådant sätt att den skapat ett nytt innehållsvärde genom vilket den gjort sig omistlig. Vem skulle vilja undvara denna lilla bönesuck om den Helge Andes bistånd? Vi skulle kunna tänka oss altartjänsten och predikan fördelade på tvenne prästerliga krafter så att predikanten kunde vara på predikstolen då liturgen slutade trosbekännelsen. Men vem skulle likväl vilja avskaffa predikstolsversen?

Med framhållandet av denna psalmens utfyllande uppgift vill jag bestämt opponera mig mot en uppfattning som jag icke så sällan hört framställas vid diskussion av denna punkt i högmässan. Man har ansett det vara förnedrande för psalmen att vara en »prästens ingångsmarsch», som man kan få höra det uttryckas. Prästen bör därför icke gå upp på predikstolen förrän predikstolsversen sjungits till slut och pausen under uppgången bör utfyllas med orgelspel. Häremot vill jag blott säga att en dylik paus i liturgien givetvis bör utfyllas på bästa tänkbara sätt och att från

församlingens sida en psalmvers bättre fyller platsen än orgel-spel. Och jag tror att det även för prästens del är förmånligare att få komma upp på predikstolen under psalmsången än under ett efterföljande orgelspel. Det är åtminstone min erfarenhet. Vad man av orgeln stundom får höra efter predikstolspsalmens slut brukar icke vara ägnat att öka andakten. Och att havä sig en så blygsam uppgift förelagd som att ledsaga prästens gång upp på predikstolen är sannerligen intet nedsättande, när man kan fylla den på det utomordentliga sätt som predikstolsversen gör det. Vem tänker väl på denna dess uppgift? Vem tänker väl på annat än att denna psalm här har en självständig liturgisk funktion att fylla, nämligen att inleda predikan med en bönesuck om välsig-nelse från Ordets Herre över Ordets brukande.

På ett par andra punkter har psalmen en liknande funktion att fylla. På båda platserna har den förstätt att göra sin tjänst på samma föredömliga sätt. När prästen lämnar predikstolen och skall återvända till altaret kräves återigen utfyllnad av pausen. När sakramentshävorna på altaret skola tillredas uppstår ännu en paus. Beträffande psalmen efter predikan behöver intet sägas. Med avseende på nattvardstillredelse- eller offertoriepsalmen skulle jag gärna vilja tillfoga ett par ord. Här har behovet av utfyllnad givit oss ett liturgiskt moment av allra största värde. Genom offertoriepsalmens införande har givits oss det enda tillfälle vi inom själva nattvardshandlingen hittills ägt att insätta denna handling i kyrkoårets sammanhang. Vad detta vill säga förstår envar om han besinnar vår fattigdom därutinnan att vi hittills saknat efter kyrkoåret växlande prefationer.

Vid sidan av denna sin utfyllande uppgift har koralen ock en en beledsagande, tolkande funktion. Detta är fallet med den psalm som sjunges under kommunionen. Här är intet tomrum såsom nyss, utan här följer församlingen den vid altaret pågående kommunionhandlingen med fromma betraktelser i sångens form. Dessa betraktelser böra självfallet på det närmaste ansluta sig till nattvarden. Härav får dock ej dragas den slutsatsen att endast direkta nattvardspsalmer här vore på sin plats. Särdeles stor kan ju variationen icke bli, men i den mån det förhandenvarande psalm-materialet erbjuder möjligheter till omväxling böra de utnyttjas. Särskilt i församlingar med stora nattvardsgångar där det kräves flere psalmer äro möjligheterna beskurna, om man skall följa nuvarande praxis att sjunga psalmerna i följd. En enkel åtgärd vore ju annars att sätta upp icke blott den första utan även följande psalmer på nummertavlan. Därmed skulle möjligheterna till omväxling även i sådana församlingar väsentligen ökas.

Då fråga blir om omväxling på denna punkt erbjuda sig väl närmast Jesus-psalmerna (120—123), vilka torde passa när som helst under kyrkoåret samt under passionstiden psalmerna om Jesu lidande. Som andra ex. vid mindre nattvardsgångar skulle jag vilja anföra 52 under adventstiden och 137 under pingst-tiden.

Slutligen har ock den lutherska koralen en liturgiskt självständig uppgift att fylla i gudstjänsten. Detta gäller om ingångspsalmen, gradualpsalmen och slutpsalmen. Här är det icke fråga om att utfylla några tomrum eller beledsaga några handlingar. Utan här står psalmen s. a. s. för sin egen skull. Från liturgisk synpunkt sett skulle intet hinder möta mot att låta mässan börja direkt med det trefaldiga Helig eller de för vissa helgedagar utsatta särskilda inledningsmomenten. Ja det kan rent av ifrågasättas om icke detta från sträng principiell synpunkt vore att föredraga. Jag skall närmare förklara detta senare. Nu nöja vi oss med att fastslå, att behovet av en tydligt kyrkoårsbestämd inledning till gudstjänsten, som från början kan s. a. s. ange den rätta tonarten, tillfullo motiverar denna psalm. — Vi kunna ock mycket väl föreställa oss epistelns och evangeliets läsning i en följd. Något från principiell synpunkt stötande torde svårigen kunna uppletas däruti. Sådan läsning av olika bibelstycken i omedelbar följd efter varandra förekommer ju t. ex. i begravningsritualet. Däremot skulle vi förvisso sakna den omväxling mellan textläsning och psalmsång som gradualpsalmen bereder oss. I församlingens behov av omväxling måste vi sålunda finna en tillräcklig motivering för det urgamla kristna bruket att alltid i högmässan skilja bibelperikoperna åt genom psalmsång. Detta bruk återfinnes för övrigt i alla kristna liturgier och har övertagits från synagogan.

Ej heller mot slutpsalmens slopande skulle ur principiell synpunkt kunna anföras något bärande skäl. Snarare skulle man väl ur principiell synpunkt hellre se att mässan slutade med välsignelsen, så att Gud s. a. s. finge sista ordet i gudstjänstens möte. Å andra sidan måste man erkänna att denna psalm är psykologiskt motiverad. Församlingen behöver likasom sammanfatta sina intryck från Herrens möte i en kort bönesuck.

Dessa psalmer ha alltså icke någon yttre, praktisk uppgift att fylla, som kan motivera deras existens. Utan de hava sin motivering i sig själv, i det rikare innehåll de ge åt gudstjänsten. Det är detta jag menat med att de ha en självständig liturgisk funktion.

Låt oss nu — efter dessa mera allmänna ord om psalmens funktion — övergå till att närmare skärskåda de särskilda psalmernas ställning och huru de bäst skola fylla sin uppgift. Vi följa därvid högmässans ordning.

1) Först komma vi då till ingångspsalmen. Den utgör ju den ena delen av vår högmässas introitusmoment. Det är ytterst intressant att följa detta moments historia. Den visar huru man genom att vara trogen i det lilla kan bliva satt över mycket; huru man kan fylla en underordnad uppgift så att när uppgiften icke längre finnes kvar, blir man likväl icke avskedad som möhren som gjort sin plikt och kan gå utan kvarhållen för sin egen skull. Introitusmomentets ursprungliga funktion är nämligen intet annat än att utgöra en »prästerskapets ingångsmarsch».

Låt oss gå tillbaka till den gamla romerska påvemässan, ur vilken den nuvarande romerska mässan utvecklats. De äldsta fullständiga beskrivningar vi äga av den äro dels den berömda s. k. Ordo Romanus I, som i det skick vi äga den torde kunna återföras till 700-talet och den i senare tid funna något äldre Ordo som blivit tillskriven archikantor Johannes vid S:t Peter i Rom och som anses härstamma från senare hälften av 600-talet. I den förra som i allt väsentligt på denna punkt överensstämmer med den äldre beskrives introitus på följande sätt. När påven och hans assisterande präster klätt sig färdiga i sakristian uppstämman sångarne introitusantifonen, under vilken påven och hans tjänande biskopar och präster sätta sig igång från sakristian, i högtidlig procession tågande in till altaret. Under intåget fortsätter kören med introituspsalmen. När påven framkommit till altaret knäböjer han i bön och giver därefter fridskyssen åt de närmast stående. Därefter ger han sångledaren ett tecken, vid vilket psalmen avbrytes och avslutas med Gloria Patri och introitusantifonens upprepande. Här se vi så tydligt som gärna är möjligt, introituspsalmens utfyllande uppgift. Dess längd var icke ens bestämd utan rättades efter behovet. När i den romerska mässan prästens intåg till altaret förlades före introitus, upphörde denna dess utfyllande uppgift. Den hade sålunda kunnat utfalla men den hade å andra sidan visat sig så värdefull genom att redan från första anslaget knyta mässan samman med kyrkoåret att den i stället bibehölls som ett självständigt moment. Blott den förändringen inträdde, att själva psalmen som nu saknade praktisk betydelse utföll så när som på en enda vers. Så uppstod den romerska kyrkans än i dag brukliga introitus. En romersk introitus bestod sålunda av en antifon, en psalmvers och Gloria Patri, varvid är att märka att antifonen upprepades efter Gloria. Genom de nya kyrkliga böckerna som skola tagas i bruk i höst komma vi att i viss utsträckning återfå detta moment i dess traditionella utformning. Den flyktigaste blick i ett romerskt missale är tillräcklig för att övertyga envar om vilken stark kyrkoårsanknytning denna gamla introitus-sång förlänade mässan. Blott ett par exempel. Vid juldagens tredje mässa sjöngs Jesaja stället: Ett barn varder oss, en Son bliver oss given o. s. v. På Himmelfärdsdagen sjöngs Apg. 1:11: I galileiske män, vi stå ni sen upp mot himmelen På Hel. Trefaldighets dag brukades en text med begynnelsen: Valsignad vare den Hel. Trefaldigheten. När reformationen krävde mässans förrättande på »förstondeligt mål» blev introitusmomentet ett brännande problem. Försök till försvenskning sänkades icke. Uppgiften blev emellertid den tidens kyrkomän övermäktig. Så kom det sig att den gamla latinska introitus länge levde kvar även i den svenska mässan. På de stora högtidsdagarna sjöngs den ännu somligstads efter mer än hundra år. När den dog ut uppstod ett tomrum som borde utfyllas. Närmast till hands låg då att tillgripa den nya evangeliska koralen. Laurentius Petri ville också

gå denna väg. Han föreskriver i sin gudstjänstordning »De officiis» att »i landskyrkorna (där man icke kunde utföra den latinska introitus) kan man till introitus sjunga någon psalm på folkmålet, som närmast synes stå i överensstämmelse med dagens eller tidens karaktär». Kyrkoordningen 1571 anvisar samma väg: »För det nu kallas introitus, när man samma introitum icke sjunger på latin, måga desse psalmer ymsom sjungne varda: Af djupsens nöd. Fader vår som i himlom est. O Fader vår. Nu bidie vi etc.» Dessa försök att ersätta den latinska introitus med evangelisk koral synas emellertid icke hava slagit igenom. Varken HB 1614 eller 1693 nämner något om en sådan ingångspsalm. Först HB 1811 föreskriver den. Under mer än ett par århundraden har alltså den svenska mässan saknat officiellt föreskriven introitus. Kanske sjöngs likväl på mer än ett ställe en ingångspsalm även före 1811. Vittnesbörd saknas icke som peka i den riktningen. 1811 får emellertid den svenska kyrkan icke blott en, utan tvenne ersättningar för den gamla introitus: dels ingångspsalmen, dels det trefaldiga Helig ur Jes. 6, dock i den något ändrade lydelse i vilket stället gått in i nattvardsavdelningen. Hur handboken tänkt sig valet av ingångspsalmen är dock icke lätt att säga. Föreskriften om den har följande mångtydiga lydelse: »Högmässogudstjänsten börjas, efter omständigheterna och orternas beskaffenhet, med en kort psalm». I praktiken torde ingångspsalmen i stor utsträckning hava anknytits till kyrkoåret. Därom vittnar t. ex. Lunlebergs mycket använda »Psalmanvisning» (Gefle 1877).

1894 års handbok bibehåller den dubbla introitus men förbättrar den i tvenne avseenden. Dels föreskrives uttryckligen att ingångspsalmen bör rätta sig »efter den innevarande sön- eller helgdagens beskaffenhet och ställning i kyrkoåret». Dels anslutes det trefaldiga Helig mera till den gamla introitusformen. Säkerligen tänkte man icke på detta, men ett faktum är att endast ett Gloria Patri fattas för att vi skulle fått en korrekt medeltida introitus. Jesaiastället: *Helig, helig, helig är Herren Sebaot. Hela jorden är full av hans härlighet* är en utmärkt antifon. Därpå följer en psalmvers: Herren är i sitt heliga tempel; hans tron är i himmelen. (Psalt. 11:4.) Om Gloria Patri här infogats och antifonen upprepats hade vi ägt en utmärkt normalintroitus som, utförd av kören på gammalt sätt, skulle gjort ett helt annat intryck än det av prästen sjungna Helig.

Emellertid är det tydligt att vi här f. n. hava tvenne ersättningar för den gamla introitus. Ännu mera i ögonen fallande blir detta, då på högtidsdagarna de 1917 införda introitusantifonierna komma till användning. Ur sträng principiell synpunkt kan en sådan fördubbling av momenten knappast karakteriseras annat än som tårta på tårta. Det var detta jag nyligen syftade på. Av åtskilliga andra skäl torde man hava anledning att icke här yrka på förändring.

Den korta sammanfattningen av denna långa utveckling är alltså

att ingångspsalmen måste tilldelas samma liturgiska uppgift som det gamla introitusmomentet. Ingångspsalmen är icke blott högmässans första moment utan bör ock vara dess första kyrkoårsbestämda moment.

Huru skall koralen kunna fylla denna nu angivna liturgiska uppgift på bästa sätt? Ett nödvändigt villkor synes vara att valet av ingångspsalm icke överlämnas åt den enskilde prästens godtycke. Så länge ingångspsalmen har sin nuvarande uppgift att fylla bör den fastmera agendariskt fastläsas, lika väl som mässans övriga kyrkoårsbestämda delar. Församlingen har rätt att fordra att redan från början kunna känna igen sig. Ett stort steg i rätt riktning har tagits i den av förra kyrkomötet beslutade evangelieboken. Där upptages nämligen för varje söndag en introituspsalm. Så som kyrkomötets beslut formulerats hava dessa psalmanvisningar dock icke fått obligatorisk karaktär. — Ett andra villkor är att samma psalm icke förekommer som ingångspsalm mera än en enda gång. Endast så giver den åt dagen dess särskilda prägel. — Ett tredje villkor är att valet av ingångspsalm göres med noggrant iakttagande av kyrkoårets krav såväl beträffande text som melodi. Här må några ord inskjutas om en sådan fast ingångspsalms betydelse i ett viktigt musikaliskt hänseende. Ingångspreludiet borde väl få vara mässans enda längre preludium, ja man vore frestad att säga: mässans enda preludium i egentlig mening. Vid övriga psalmer får väl mässan ur liturgisk synpunkt åtminstone anses bäst betjänt med endast kortare anslag. Med en fast ingångspsalm gäves organisten tillfälle att ordentligt bereda sig på detta preludium. Och möjlighet gäves att åstadkomma tryckta preludiesamlingar som gjorde rättvisa åt ingångspsalmens liturgiska uppgift. — Skulle härtill fogas ytterligare ett fjärde önskemål så vore det att de större högtidsdagarnas ingångspsalmer om möjligt valdes bland de sakramentalt betonade, så att det ämne ur frälsningshistorien, kring vilket dagen rör sig, redan från början finge klinga ut såsom ett budskap från ovan. Jag är medveten om de svårigheter som möta ett konsekvent genomförande av denna tanke, men även om materialets beskaffenhet i ett eller annat fall skulle tvinga till undantag från regeln, torde i alla fall denna princip i allmänhet kunna uppehållas. Ett försök till praktisk lösning av frågan om introituspsalmvalet efter nu skisserade linjer föreligger i den för några år sedan å Gleerups förlag utgivna psalmvalslistan, av vilken en ny upplaga torde utkomma under den närmaste tiden. Här iakttages tydligt den nyssnämnda strävan att på de större högtidsdagarne låta ingångspsalmen få en objektivt-sakramental prägel. På 1: Adv. ljuder den ropande rösten i öknen: *Bereden väg för Herran*. På juldagen föreslås julbudskapet i Luthers klassiska formulering: *All himlens höjd oss kommet är*. På Trettondedagen höra vi profetian om stjärnan, i vars ljus folken skola församla sig: *Nu segrar alla trognas hopp*. Påskdagens ingångspsalm: *Vad ljus över griften*, bringar oss pås-

kens budskap i den mäktigaste poetiska och musikaliska omklädnad vi äga på svenskt språk. På Himmelsfärdsdagen har — av hänsyn till traditionen — ett avsteg från principen gjorts med den ganska sentimentala: *Till härlighetens land igen*. Men vem känner ej att denna psalm ur liturgisk synpunkt icke kan försvara sin plats på samma sätt som de förut nämnda. Pingstdagen bringar oss budskapet om Herrens kyrka: *Med pelarstoder tolv står Herrens helga kyrka*. Domsöndagen höra vi Herrens ord om döden och domen: *En gång dö och sedan domen / är oss alla förelagt*.

En annan sak som jag ock skulle vilja påpeka är att det ofta är mycket svårt — ja omöjligt — att göra de berättigade musikaliska kraven full rättvisa. Det är t. ex. icke roligt att börja det nya årets första högmässa med en så indifferent melodi som 136. Men när den innerliga nyårsbönen: *Giv, o Jesu, fröjd och lycka: ett nytt år går åter in* — som i så många år öppnat det nya året i vår almanacka nu en gång finnes i psalmboken är det icke lätt att gå förbi den. Hur gärna skulle man icke på Domsöndagen vilja begynna med en annan melodi än den ungefär lika indifferent H. 77. Här finnes ju ock andra att välja på. Men återigen torde ingen text tillnärmelsevis passa så väl för denna söndag som 590. Och då, som redan förut framhållits, texten i liturgiskt hänseende måste anses som det primära, musiken som det sekundära, torde i ett sådant fall de musikaliska hänsynen böra vika. Det råder ingen tvekan om att de här angivna principerna i huvudsak fått prägla också den nya evangeliebokens introitusanvisningar. I stort sett måste dessa anvisningar betecknas såsom tillfredsställande. I några få fall åter måste mycket allvarliga betänkligheter resas. Så måste den på 3 e. påsk föreslagna 21:1, 2: *Härlig är jorden* både från textens och melodiens synpunkt betecknas som direkt underhållig på denna plats. Introituspsalmen skall, både vad innehållet och musiken beträffar, i möjligaste mån äga en objektiv karaktär. Den i båda hänseendena subjektiva och därtill så innerligt obetydliga *Härlig är jorden* drar som introitus ned hela mässan. Sjung den möjligen efter predikan men låt oss som ingång i mässan få sjunga våra klassiska koraler. — Såsom ytterst svag måste ock den på 4 e. påsk föreslagna 139:1, 2 betecknas. — Mycket betänksam blir man ock inför pingstdagens introitus 129:1: *Helige Ande, låt nu ske*. Texten saknar fullständigt den monumentalitet som kräves på en sådan högtidsdag. Och den officiella koralbokens melodi är ändå mycket svagare. Saken förbättras icke så litet, om den i Svensk Koralbok upptagna ståtliga Luthermelodien kommer till användning. — Alltför »smånätt» är ock introitus på 16 e. Tref.: *Lär mig, du skog, att vissna glad*. (572:1). Inför *dödens skugga* önska vi höra mäktigare toner. — Även en sådan liten stump som 238: *Kärlek av höjden* gör man närmast en otjänst genom att placera den på ett så utsatt ställe som högmässans begynnelse (18 e. Tref.). Dess obetydlighet understrykes blott på det obarmhärtigaste sätt. — Ytterligare en eller an-

nan anmärkning skulle nog kunna göras, t. ex. mot 228:1, 2 på 19 e. Tref. eller 577 på 24 e. Tref. — Man skulle ock kunna peka på det verkligen nitiska utnyttjandet av nr 426, som förekommer icke mindre än 3 gånger (426:3 på 8 e. Tref.; 426:4 på 23 e. Tref. och 426:5 på 26 e. Tref.). Hur stort värde man än sätter på denna psalm kan man knappast komma ifrån att det vederfarits den en alltför stor heder. Och ur musikaliskt synpunkt måste det anses förkastligt att annat än i nödtvång utnyttja samma melodi tre gånger.

2) Vi övergå nu till gradualpsalmen. Att den från begynnelsen varit avsedd att bilda en ersättning för det gamla gradualet är tydligt av Svenska Mässan 1531: »För graduale läss man sedan eller sjunger den Songen om Guds budord, eller noghon annan.» Den har sålunda övertagit gradualets liturgiska uppgift. Vilken var då denna? Quensel urgerar starkt den synpunkten att gradualet är epistelns responum i och med vilket församlingen samlar och begrundar de tankar, hon från altaret hört. Han anför som stöd för denna sin uppfattning ett ställe hos Amalarius, vars beviskraft jag icke vill anfäktas, i all synnerhet som denna tanke mer eller mindre skarpt utformad möter också i moderna mäss-utläggningar. Men jag kan ej underlåta att påpeka ett misstag som Quensel härvid gör, beroende på fullständig obekantskap med innebörden i den liturgiska termen responsorium. Amalarius talar om det responsorium, som kallas Graduale. Detta yttrande föranleder den anmärkningen från Quensel om gradualet att det alltså uttryckligen betecknas som responsus. För var och en som känner till den tekniska betydelsen av ordet responsorium är det genast tydligt att denna Quensels anmärkning är ett fullständigt hugg i luften. På Amalarius tid har ordet responsorium i det liturgiska språkbruket ingen annan betydelse än att beteckna ett på visst sätt uppbyggt moment i gudstjänsten. Och ursprungligen torde namnet icke alls ha kommit från textinnehållet utan från det musikaliska sättet för textens utförande.

Detta mera i förbigående. Quensels ensidiga uppfattning av gradualets liturgiska uppgift har kommit mycket ledsamma följder åstad på psalmvarets område. Quensel fick nämligen en ivrig anhängare i Lundblad som genom sin psalmvalslista praktiskt fullföljde Quensels tankar. En hastig blick på Lundblads gradualpsalmer visar vilket utarmningssystem den Quenselska principen leder till. Ett halft dussin psalmer räcker till att fylla nästan hela årets behov. Och kyrkoårskänslan förkväves betänkligt. Pingstpsalmerna samt några psalmer om det kristliga livet komma självfallet att dominera hela kyrkoåret.

Är nu Quensels uppfattning av det gamla gradualets uppgift riktig? Av skäl på vilka jag här icke kan gå in är jag övertygad om att den är fullständigt falsk eller kanske hellre: alldeles för snäv. Det är fullständigt fel att sätta gradualet i förbindelse med enbart episteln. Det hör fastmera samman med hela mässan. Jag

tillåter mig att citera en nutida mässutläggning som på denna punkt åtminstone utan tvivel uttalar det riktiga: »Gradualets ändamål och betydelse är lätt att förstå och fastställa om man håller i minnet att denna körsång tillsammans med de tre andra växlande styckena (introitus, offertorium och communio) bildar ett helt, som står under kyrkoårets idé, d. v. s. som från olika sidor belyser dagens liturgiska grundtanke, som likt en röd tråd går genom hela mässformuläret. Tankar, känslor och beslut, som redan antytts i introitus, uttalas och vidareföras i sången mellan läsningarne.»¹⁾ — Att återge söndagens grundtanke — så torde därför kortast gradualets liturgiska uppgift kunna angivas. Detta blir då ock den uppgift vår gradualpsalm har sig förelagd. Då det självfallet är evangeliet och icke episteln som i första rummet är bäraren av denna tanke, måste och följden bli att gradualpsalmen bör väljas efter evangeliet, icke efter episteln, i de fall då epistelns och evangeliets huvudtankar icke låta sig förenas. Detta har ock varit tradition inom vår kyrka.

Gradualpsalmen är — skulle vi kunna säga — framför alla andra kyrkoårspsalmen. På den måste därför i ännu högre grad än på ingångspsalmen det kravet sättas att den skall vara agendariskt fixerad och att samma psalm icke på denna plats får förekomma mer än en gång under året. På högtidsdagarna bära här i första rummet de episka psalmerna komma till användning, där sådana finnas att tillgå. På Juldagen sålunda: *En jungfru födde ett barn i dag* (60); på Trettondedagen: *En stjärna gick på himlen fram* (67); på Långfredagen: *Skåden, skåden nu här alle* (92); på Himmelsfärdsdagen: *Uppfaren är vår Herre Krist* (217).

Även gradualpsalmerna i den nya evangelieboken ha uppenbarligen blivit valda efter ungefär samma principer som skisserats här ovan. Här har nog valet såsom helhet lyckats bättre. Gradualcykeln vanprydes icke någonstades av så svaga nummer som 21 eller 139. Naturligtvis kan man emellertid även här framställa mer eller mindre berättigade anmärkningar. Så är nog knappast 174:1—8 fullt lycklig på sexagesima, kanske inte heller 288:1—7 på 2 i fastan. På Kristi himmelsfärdsdag är 125 onekligen alltför sentimental. Den bör icke få undantränga 127. När 395:1—3 uppsättes på 8 e. Tref. har man tydligen fullständigt tagit miste.

3) Predikstolpsalmen har redan förut utförligt behandlats. Dess yttre uppgift är att utfylla tomrummet mellan Credo och predikan, dess inre att vara en bönesuck om den Helga Andes bistånd, som handboken 1693 uttrycker det. Därmed äro ock riktlinjerna för dess val givna. En bönepsalm som i den ena eller andra formen nedbeder Herrens välsignelse över Ordets brukande. I den mån så ske kan bör givetvis kyrkoårets tanke få komma till uttryck också här.

4) Om psalmen efter predikan torde icke mycket behöva sägas.

¹⁾ Gihr, Das heilige Messopfer, 14—16 uppl. 1919 s. 399.

Att den bör ansluta sig till predikan får väl anses själfallet, men dock måste även detta krav hållas inom rimliga kyrkoårsgränser. Hur man än predikar under senare hälften av trefaldighetstiden måste det anses förkastligt att sätta upp 55 på nummertavlan vid denna årstid.

5) Att offertoriepsalmen bör växla efter kyrkoåret har redan förut påpekats. Till en särskild offertoriepsalm för varje söndag räcker emellertid icke förrådet. Så stor omväxling är ej heller behöflig, då ju nattvardsgång endast undantagsvis firas varje söndag. Det torde för vanliga behov räcka med en offertoriepsalm för var och en av de mera utpräglade avdelningarne av kyrkoåret. För adventstiden t. ex. 42:4: *Gör porten hög, gör dörren bred, Ditt hjärta till hans boning red.* För Jul 69:2: *I nåd och sanning bland oss bor / den dolde Guden mild och stor.* För fastan 94 eller 79:6: *Mitt trånga hjärta vidga dig.* För påsktiden 104:2—4: *Sann livets frukt det träd oss bär.* För pingst 137:4: *Kom, Guds dyra gåva.*

6) Beträffande distributionspsalmen anser jag mig redan förut hava sagt det viktigaste som i detta sammanhang bör sägas.

7) Med avseende på slutpsalmen skulle jag vilja nöja mig med att citera följande ord av Lundblad: »Denna psalm bör helst utgöra en återklang av dagens allmänna idé, giva ett pregnant uttryck åt det som just *den* dagen med sitt nådesord velat i församlingens hjärtan framkalla av bättringsallvar, av tro, av glädje i Gud, av heligt uppsåt. Här är alltså de-tempore-synpunkten åter och till sist bestämmande».

På de tre psalmerna — ingångspsalmen, gradualpsalmen och slutpsalmen — skulle jag till sist vilja tillämpa Gihrs nyss anförda ord, att de tillsammans böra bilda ett helt, som står under kyrkoårets idé. Då synas de bäst fylla sin liturgiska uppgift. Med avseende på de övriga torde icke samma krav i lika hög grad kunna resas. Dock bör gudstjänstbesökaren även med hänsyn till dem kunna göra Silvias iakttagelse: att de passa till dagen.

Knut Peters

Laurentius Petri Sällskapet.

L P S

Ledaredagar i Söderköping.

Laurentius Petri Sällskapet, som under sitt första verksamhetsår redan hunnit med ett glädjande upplysningsarbete bl. a. genom kyrkodagar i olika stift kring Tidegården, ordnade de tre första dagarna efter den heliga Påsken, nämligen den 7—9 april, ledardagar i Söderköping. Ett 20-tal vänner av tidebönen, huvudsakligen präster men ock några kantorer, hade hörsammat kallelsen. En ungersk och en anglikansk präst voro ledardagarnas gäster. Särskilt glädde det deltagarna, att *båda* den svenska tidegårdsförnyelsens fäder, kyrkoherdarna Adell och Peters voro med. De gävo genom sitt gedigna kunnande och sin varma kärlek till arbetet, av vilket de i år med hoppfyllda hjärtan fira 20-årsjubileum, en tyngd som ingav respekt men även en envis tro på det framtida arbetets seger — alla motgångar till trots.

Ty tidebönen är, som komminister Bo Giertz yttrade vid samtalet kring ämnet: »I vilken riktning önska vi Tidegårdens utveckling?» ingen »rörelse» bland andra rörelser i tiden utan hela den kämpande Kyrkans tillbedjan inför Guds tron. Arbetet med att efter 300 år åter föra Tidegården in i Svenska Kyrkan är inget sekteriskt särintresse, utan gäller alla. Tidegården är liv. Men då skall den också bedjas dagligen, bryta sig in hos den enskilde och skapa ett disciplinerat böneliv. Naturligtvis fyller den ej en människas *hela* böneliv. Självvrannsakan behöver egna ord och meditationen framför den uppslagna Bibeln kan slås ihjäl av ett rutinerat tidebönsliv. Om icke tron och gudsgemenskapen hållas levande i Tidegården, blir denna förfelad.

Det bästa sättet att utbreda den lästa Tidegården är det själavårdande, men en viktig missionsfaktor även för den sjungna Tide-

gården äro också de tidebönsutövande hemmen. Den kristna umgängesformen vid konvent, stilla dagar, ungdomskurser och läger är Tidegården. Från ett dylikt förberedelsearbete träder den naturligt in i Kyrka och församlingsliv, där den ursprungligen hör hemma.

Komminister Giertz framhöll till sist som sitt önskemål ett utvidgat breviarium samt bedjare, som göra privat bruk av Tidegården.

Komminister Olov Hartman sade i sitt inlägg, att Tidegården skadas, om den lancerats som en programpunkt. Intet ordande får ske om s. k. högkyrklighet i samband med tidebönen. Det gäller att i stället, när man börjar med den, enkelt räkka folk t. ex. Tidebön för ungdom med orden: »Nu läser vi det här växelvis». Talaren betonade starkt, att tidebönen ej är de trängre, lite exklusivare, kretsarnas privilegium utan tillhör församlinglivet i dess mest skiftande arbetsformer samt föreslog som grundläggande kunskap inlärande av Gloria och enklare antifonier till att sjungas in.

Om husandakten skall kunna återuppstå ur sin grav, måste den ha bönetider. Den behöver Tidegården för att kunna leva. Det är givetvis oerhört viktigt att barnen bli uppfostrade till att bruka tidebönerna. För dem borde finnas en särskild bönbok med röda pärmar och färglagda illustrationer. I detta breviarium böra rörelseanvisningarna: korstecken, bugningar och knäfall vara utsatta. Söndagsskolan finge genom en sådan bok hjälp till lösandet av sitt problem med förkortade »högmässor». För barnens fostran till dopmedvetande skulle officium för ihågkommande av dopdagen finnas. Hartman hade i sin prästerliga gärning erfarit, att Tidegården har en stor uppgift att fylla i uppväckelsen och önskade, att ett särskilt officium måtte bli utarbetat till användning för »I uppväckelsen» eller »I särskilda omständigheter».

Inför utgivandet av en ny upplaga av Svensk Tidegård var det genomgående önskemålet fullständigt tryckta officier utan sidohänvisningar. Kyrkoherde Knut Peters, vilken inledde detta mycket lärrika och djuplodande samtal, yppade som sin dröm ett fullständigt svenskt breviarium, upptagande även Psaltarens tyngre psalmer, ett bättre ordnande av bibeltexterna, vilka skulle helt tryckas av i breviariet, samt en rikare hymnsamling med flera växlingar efter årstiderna än vad som nu är fallet. Vidare önskade kyrkoherde Peters ett officium för varje svensk helgondag och för de olika apostla- och martyrdagarna. Därmed menas icke återupprättande av dessa dagar till allmänna helgdagar utan till hjälp vid lokala firningar av kyrkans eller ortens helgon.

Tidegården, som naturligtvis icke får bli paradnummer i kyrkan, emedan den till sitt väsen tillhör den intimare gemenskapen, skänker inte bara det inre livet disciplin och ordning. Den är även en god fostrare till liturgisk kultur.

Att låta Tidegården giva ordning åt den enskildes dagliga liv skänker en välsignad omvärdering av vår levnads uppgift och mål

och länkar oss in i den bedjande Kyrkan över hela jorden. Dessa påskdagar upplevdes denna bönegemenskap i bröders och systrars krets lika jublande som våren vilken bröt fram ute i naturen. I den sköna och på konstskatter rika kyrkan, helgad åt S:t Laurentius, bådo vi dagens »tider» från morgon till kväll. Laudes och sext lästes. Påskvesper och -completorium sjöngos däremot. Vid completorierna predikade kyrkoadjunkterna G. A. Danell, Vargön, och Sven Ake Rosenberg, Osby.

I det vackra församlingshemmet tillbragtes en stor del av dagarna under flitig övning av den gregorianska sången med kyrkoherde Adell som ledare. Där höllo komministrarna Giertz och Hartman den första dagen offentliga föredrag över ämnet »Att bedja Guds ord». I korthet må följande punkter refereras ur dessa mäktiga predikningar om böneförbindelsen i Jesu Kristi namn mellan oss fattiga syndiga människor och himlarnas Majestät, som är vår Fader. I. Tidebönerna äro Guds ord, hämtade från Bibeln, huvudsakligen från Psaltaren, som även var Jesu egen bönbok. Herren Jesus bad alltså *föreskrivna* böner. Han lärde också lärjungarna bedja med de heliga skrifternas ord, vilka genom sitt ständiga upprepande bliva lika en hammare, som slår heliga märken på våra stenhjärtan. II. Men att bedja Guds ord fordrar vår egen nöd, själens fattigdom. III. Tidebönerna trotsa alla gränser och ena Kristi Kyrka på jorden.

Efter sista vespern kunde vi ej få komma in i S:t Laurentiuskyrkan, ty vårfloden vällde med kraft över bräddarna på ån, som flyter genom den gamla staden, tills vatten sipprade in över kyrkgolvet. När vi på morgonen före avresan firade H. H. N. V., uppläts åt oss Drothems lilla kyrka, vilken i sitt guldkimrande altarskåp har Nådastolen som centralbild. Kyrkoherde Adell höll skriftetalet och celebrerade Mässan.

I dessa påskdagar hade vi med varandra kommit inför Kristus-Konungens ansikte med fröjderop i de heliga »tiderna». Nu steg Han själv ned till oss, trädde i brödets och vinets gestalt in i oss med sin nåds fullhet, att vi med bävande hjärtan anade jublet kring Lammets tron i himmelen, den triumferande Kyrkans tidegärdssång, som utan uppehåll brusar likt dånet av stora vatten.

Men berättelsen om ledardagarna i Söderköping vore alls icke fullständig, om den ej finge förtälja om kyrkoherde Adells och hans makas varmhjärtade gästfrihet. Efter completorierna eller närhelst en ledig stund gavs, stod deras hem öppet för oss. Tacksamt tänka vi därpå, när vi minnas den sällsynta gemenskapen med varandra inbördes, som så starkt präglade dessa rika dagar kring Tidegården.

Linköping i april 1942.

Märta Pålson

Nya klaververk.

Genom Bangerts utgåva offentliggöras för första gången kompositioner av Buxtehudes hand, vilka nyligen upptäckts i en släktbok tillhörande danska familjen Ryge, vars stamfader Johann Christian Ryge (1688—1758) var kantor vid Roskilde domkyrka. Förutom anteckningar om olika släktmedlemmar innehåller denna bok ett flertal i tysk orgeltabulatur skrivna verk, vilka förmodligen inskrivits på 1690-talet. De flesta av dessa kompositioner äro märkta med Buxtehudes namn eller initialer, resten består av anonyma verk. Av dessa senare ha några visat sig vara identiska med redan kända verk av Johann Pachelbel och Johann Adam Reinken, under det att trenne, två Couranter och en Simphonie, möjligen kunna anses tillskrivna Buxtehude, varför de av utgivaren medtagits i den nu publicerade samlingen. Det ömtåliga och krävande arbetet att överföra kompositionerna från tabulaturen till modern notskrift har med ett undantag utförts av Kantor Bangert, vilken därjämte försett samlingen med en förnämlig orienterande inledning och utförliga redigeringsanmärkningar.

Innehållet utgöres av 19 sviter och 6 variationsverk, vilka samtliga hittills voro okända med undantag av sviten nr XI e-moll, som ingår i en i Upsala bevarad luttabulatur-samling från 1700-talets början. Den i Frankrike på 1600-talets senare hälft uppkomna svitanordningen allemande-courante-sarabande-gigue tjänade till förebild för svitkompositionen i andra länder — framför allt Tyskland — och Buxtehude använder sig också här av denna följd liksom i en svit över koralen Auf meinen lieben Gott, vilken upptagits bland hans av Spitta-Seiffert utgivna orgelverk. Sarabanden förekommer ibland dubblerad, likaså någon gång allemanden. Variationsverken bygga antingen på något av Buxtehude själv upfunnet tema eller också på någon folksmelodi.

Det är ett nöje att stifta bekantskap med denna friska och livsbejakande musik, som dock ibland låter en underton av allvar framskymta. Man måste önska, att dessa verk måtte bli kända och uppskattade ej bara i musikkretsar utan även i musikaliskt intresserade hem. Framför allt borde de införas vid musikskolor och användas vid den privata undervisningen, ty fränsett deras ur pedagogisk synpunkt stora lämplighet som studiematerial torde de säkert mer än mången »pianoskola» kunna stimulera intresset hos unga adeptter.

J. P.

Dietrich Buxtehude: Klaverværker. Udgivet af Emilius Bangert. Vilhelm Hansen, Musikforlag, København. Stockholm A.-B. Nordiska Musikförlaget.

Data och acta till Söderköpings St. Lars kyrkoorglars historia.

Söderköpings St. Lars kyrka har ägt tvenne orglar. Den äldsta, av vilken nu inga spår torde återstå, byggdes vid slutet av femtonhundratalet, sålunda vid en tidpunkt, då kyrkorglar ännu voro ganska sällsynta instrument¹⁾. Denna kyrkans första orgel gjorde tjänst till år 1845, då den ersattes med den nuvarande.

Om den första av orglarna skriver Per David Widegren i »För-sök till en ny beskrifning öfver Östergöthland», som utkom 1817 följande (s. 196): »Orgelverket, som tros vara kommet från något Kloster i Pohlen, har blifwit hitskänkt af ofwanbemälte Riks-Råd (Jöran Gera Holgersson till Björkewik och Allonö). Det innehåller 19 stämmor, och är ett af de äldsta i Stiftet, emedan det uppsattes 1588, med en tillbyggd Pedal af Aggerwall omkring år 1700; alltsamman flera gånger förbättradt och renoveradt.»

Påståendet att orgelverket vid 1580-talet skulle ha kommit till Sverige från Polen ter sig en smula förbryllande, helst den föregivne donatorn veterligen icke haft något med Polen att göra. Det torde vara av samma värde som påståendet att kyrkans gamla nattvardskalk också skulle vara ett polskt klosterrov, ehuru densamma kan följäs tillbaka till 1540, då den unnades tillbaka till kyrkan av Gustaf Vasa av det kyrksilver hans fogdar rövade ur helgedomarna.

För övrigt vittna kyrkans egna räkenskaper om orgelns tillkomst. Dessa gå tillbaka ända till 1568. Av dem framgår att man 1578 byggde läktare och att orgel byggdes 1588. Och utgifterna specificeras på sådant sätt att man möjligen kan ha rätt att sluta till att församlingen själv lät bygga orgeln eller åtminstone gäldat en del av kostnaden: »Ähr betalt H. Jöran orgелеkare thz honom Rästade på stora wärchett och för positivet -18 daler». Herr Jöran tyckes ej ha varit bosatt i Söderköping, då han erhöll kostpengar. Samma år meddelas ock att Hans organist i Linköping efter borgmästarens befallning fick 16 daler för att han »förste gång bleff hitt fordratt at Besee orgwerchitt» dels ock särskilt för att han spelade vid kyrkans speciella högtidsdag: St. Laurentii dag, vilket möjligen visar att kyrkan ej ännu ägde egen organist.

Det kan alltså anses fastslaget att orgelverket färdigställdes år 1588 av en orgellekare med det svenskt klingande namnet Jöran. Är han måne den förste kände *svenske* orgelbyggaren?

Emellertid finnes en anteckning i kyrkans inventarium vid tiden omkring 1689. Den anger att orgelverket som välborne sal. Holger Carlsson Gera superiori seculo förärat till kyrkan med 24 register eller stämmor var så förfallet att nästan icke en stämma var fär-

¹⁾ Tobias Norlind: Sv. Musikhistoria (1918) s. 54, meddelar att orgellekare omtalas i Söderköping 1545. Uppgiften har ej kunnat verifieras.

dig. Enligt C. F. Broocman »Beskrifning öfwer de i Östergöthland befintlige Städer...» (1760, s. 145) skall mitt över orgelverket i valvet under Gera och Ferla vapnet med svarta bokstäver stått skrivet Carl Gera Holgersson till Birkewik och Fru Kirstin Bencts dotter 1360 (det senare tryckfel för 1560 såsom Hülphers påpekar).

Vilket sammanhang som nu är mellan släkten Gera och den första kyrkogeln i Söderköping torde vara omöjligt att tillförlitligt utreda. Alldeles uteslutet är det icke att någon donation av släkten Gera helt eller delvis möjliggjort byggandet av orgeln. Detta skedde vid en tidpunkt då kyrkan i yttre avseenden förnyades och då klockstapel uppfördes. Denna blomstringsperiod för kyrkan inföll 20 år efter den förstörelse, som 1568 övergått staden i samband med Daniel Rantzaus härjningar och då kyrkan själv torde varit fattig, kan man förvåna sig över de omfattande och dyrbara arbeten, som utfördes. De ovan angivna årtalen kunna i så fall möjligen ge en viss ledning till frågan om en Geradonation till kyrkan:

1560, som anges i valvmålningen är dödsåret för Kerstin Bengtsdotter, den äldre av de två Gera-brödernas hustru. (Båda blevo friherrnar vid Erik XIV:s kröning och båda ligga begravna i kyrkan). Efter mannens död ärvdes hans stora gods av den yngre brodern, Göran Gera, som i sin tur dog 1588, det är då orgeln uppfördes. Det kan då vara möjligt att den äldre av bröderna vid sin hustrus död lovat kyrkan en orgel men att detta löftet icke kunnat infrias förrän efter hans yngre broders och arvtagares död.

År 1590 uppbär Frans orgellekare viss gratifikation på borgmästarens befallning för han spelade på orgelverket »förré ähn thz bleff stadgatt någon lön». Åtminstone år 1595 tyckes dock lönefrågan ha varit reglerad och därefter finnes organist anställd vid kyrkan.

En reparation verkställes på orgeln 1689, som ovan nämnts. Åtta stämmor blevo då upplagade. År 1744, tillkallades organisten i Ö. Husby Gustaf Lagergren för att reparera orgeln för 300 daler kopparmynt.

Orgelverket omnämnes i den beskrivning av staden, som Jöns Person Austronius gjorde år 1682 (publicerad 1914 av Sigurd Erixon) »Uthi kyrkian när man kommer in genom dörn är orgelwærket hwilket för sine många och sköne stämor är mycket til beröma, oansedt dhe nu för sin ålder begynner at aftaga. För en tijdh sedan tillbaka hölls dhärpå som oftast skön music af åtskillige instrumenter the många ännu kunna finnas.»

En utförligare skildring av orgeln finnes hos den kände forskaren Abraham Hülphers i hans »Historisk Afhandling om Musik... särdeles om Orgwerks Inrättningen» (Västerås 1773 s. 231—232). Hans uppgifter bygga på meddelanden som genom konsistoriernas medverkan införskaffades från församlingarnas pastorer åren 1763 och 1769.

Han meddelar om Söderköpings St. Lars eller Stadskyrkan att den har ett gammalt orgelverk, vars manual och positiv förmenas blivit skänkt av Carl Gera för mer än 200 år sedan. Pedalen är byggd omkring år 1700 av Joh. Arfw. Agerwall. Alltsammans är flera gånger förbättrat och sist av Swalberg renoverat 1767. Orgeln består av 19 stämmor med 4 bälgar. »Claweren börja vid gr. f g a och sluta med 2 st. a. Pedalns gr. Octaw är ock kort.»

Disposition:

Manualen hade 8 stämmor:

Principal 8.
Octawa 1
Octawa 4.
Super Octawa 2
Gedagt 4.
Qwint Fleut 3.
Regal 8.
Cymbal Scharf disc.

Ryggpositivet hade 6 stämmor:

Gedagt 8
Fleut 4
Fld (=Feldpfeiffe?) 2
Qwinta 3
Octawa 1
Scharf 2

Pedalen 5 stämmor alla av tenn:

Pedal Principal Gedagt 8.
Qwinta 3
Octawa 1
Octawa 4.
Trumpet 4.

Denna kyrkans äldsta orgel hade sin plats på en läktare, som av uppgiften hos Austronius att döma hade sin plats vid kyrkans västra del, då den omtalade dörren kan ha varit den nu igenmurade norra ingången. På stämman den 16 april 1844 beslöts att det gamla verket och läktaren skulle försäljas å offentlig auktion. Ingenting av 1500-tals orgeln finnes sålunda bevarat i den nuvarande.

I början av 1800-talet väcktes frågan om anskaffande av ett nytt orgelverk för kyrkan. Frågan aktualiserades av en motion vid Andersmässö sockenstämman 1831 och en orgelkommitté tillsattes. Däri insattes vad staden hade ypperst: borgmästaren Cederborg, kyrkoföreståndaren Hasselgren, doktor Lagberg, den namnkunnige läkaren, som gav Söderköpings brunn namn och rykte, rådman Billsten, löjtnant Printzsköld samt vice pastor Liljeton och komminister de Bèsche. Det kanske fanns en bestämd avsikt med den stora kommittén: Att imponera på stadens kyrkoherde: professorn i latin vid Uppsala universitet Johan Tranér, som 1825 utnämnts till kyrkoherde här, men föga befattade sig med sitt pastorat (Han dog 1835). Att man därvid tagit miste fick staden snart erfara.

Den 28 juni 1832 samlades den tillsatta orgelbyggnadskommittén, men Tranér hade på omvägar allaredan fått meddelande om

den planerade åtgärden och ingav en skrivelse, som han dikterat från sjuklägret i Uppsala. I den yttrar han sin farhåga för att ett orgelverk av vanlig och trivial form skulle hindra ljuset från västra gavelfönstret att få fritt inträde.

Kommittén lät sig emellertid inte hindras utan upprättade ett preliminärt kontrakt med tidens förnämste orgelbyggare, Per Zach. Strand som tillsammans med musikdirektör P. Dahlman, Linköping, kommit tillstådes till sammanträdet¹⁾. Då det har sitt intresse att taga del av detta första utkast till det nya orgelverket meddelas kontraktet här in extenso, helst som den här upptagna dispositionen kom att ligga till grund för det slutliga verket. Detta visar ock efterföljarens, Nordströms, beroende av Strand.

Contract emellan Söderköpings Stads Resp. Orgbygnads Comité å ena, samt Orgelbyggaren Herr Per Zach. Strand i Stockholm å andra sidan, om ett Nytt Orgwerks förfärdigande till förbemälte Stads Kyrka af följande stämmor och storlek.

Stämmor				Utdrag
Öfverwerk.				
1	Corni di Basetti	8 fot	Gr. Oct af Träd, resten Metall	1
1	Rörflaut	8 Do	Do Do Do	1
1	Flaut	4 Do	af Metall	1
1	Wallflut	2 Do	af Tenn	1
$\frac{1}{2}$	Oboe	8 Do	Diskant af Metall	1
$4\frac{1}{2}$			Sperrventil	6
Manual.				
1	Principal	8 Fot	af Tenn, i Faciatet	1
$\frac{1}{2}$	Do	16 Do	Discant, af Tenn, i Faciatet	1
1	Borduna	16 Do	Gr. Octaverne af Träd, resten Metall	1
1	Vox Ritusa	8 Do	från Ostr. C, Gr. Oct. ljuder från Flagfl. af Metall	1
1	Flagflaut	8 Do	Grofva Oct. af Träd, resten Metall	1
1	Oct.	4 Do	af Orgel Tenn	1
1	Qvinta	3 Do	af Do	1
1	Octava	2 Do	af Do	1
1	Trompet	8 Do	af Tenn	1
			Sperrventil	1
$8\frac{1}{2}$				10
Pedal.				
1	Violoncelle	8 Fot	af Träd	1
1	Subbas	16 Do	af Träd	1
1	Octava	4 Do	af Tenn	1
1	Basun	16 Do	af Träd	1
1	Trompet	8 Do	af Tenn	1
1	Do	4 Do	af Tenn	1
			Sperrventil	1
6				7
			Coppel emellan Man.-pedal	1
Summa 19 Stämmor			Summa Utdrag	24

¹⁾ Strand var 1832 sysselsatt med orgeln i St. Anna, ej långt från Söderköping.

Claverens omfattning från och med Gr. C till och med trestrukna F. Tangenterne beläggas med Ebenholtz och Semitonerna med hvitt ben i Svarta Ramar af Ebenholtz.

Pedal-Claveret af Ek från och med Gr. C, till och med C. de större Munstycken i Rörwerken beläggas efter vanligheten med skinn.

Structuren och Läckaren förfärdigas enl. fastställd Ritning. Stämdragen och Claveren anläggas på circa 2:ne aln: Afstånd från och framföre Manualen, på det sätt att Organisten under Spelandet vänder sig åt Altaret.

Werket stämmes i Engelsk Kammar Ton (den vanliga Orchester-Tonhöjden) med liksvävig Temperatur, jemn Intonation och ren stämning.

Wäderlådorna inrättas med Lösa Wentiler, vanliga pumpett-påsar, 4 st. Bäljor af erforderlig storlek.

Till detta Werk bekostar Orgbyggaren alla Materialier och på egen beskostnad gör det Complete färdigt och uppsatt i Kyrkan; bekostar Transport för Werket, Werktyg, Arbetare, handtlångare, bekostar Målning, Bildthuggeri och ägta förgyllning. Mat och Logie för sig och sine Arbetare så väl under resor som uppsättningen, Packlådor ved och Bränkol; samt Läcktarebyggnaden med dit hörande Materialier, Arbetskostnad, Målning, Bildthuggeri, förgyllning, Transport, Murare Arbete i och för ansvaret för grundens säkerhet under de Collonner hvarpå Läcktarebyggnaden kommer att hvila.

Byggnads Commitén ansvarar och bekostar Transporten af Orgelverket och dess delar från Söderköpings Skeppsbrohamn till Kyrkan.

Orgbyggaren förbinder sig att detta Werk skall vara färdigt och uppsatt i Kyrkan inom slutet af September Månad 1833 och må det sedan Nyttjas och brukas vid Gudstjensterna till följande Junii Månad 1834, för att under nämde Tid erfara Kyrkans verkan derå, hvarefter det kommer att besigtigas.

Orgbyggaren åtager sig alt ansvar för det obestånd som å detta Werk inom 2:ne år, räknadt från Approbationsdagen, möjligen skulle kunna inträffa, att alt sådant utan någon vidare kostnad för Kyrkan iståndsätta, dock härifrån undantagna sådane fel och skador, som kunna uppkomma genom okunnig eller vårdslösad skötsel eller andra vådeliga händelser.

För lyftningen af de penningeförskotter som till arbetets drift fordras ställes nöjaktig borgen.

Vid verkets besigtning iakttages hvad Högw. Dom. Cap. Circul. af den 16 Maj 1795 No 284 § 5 föreskrifver, hvars innehåll, upptagit i Doct. Schenmarks Kyrko Lagfarenhet under Art. *Orgwerk* för öfrigt till efterrättelse Länder.

Mot alla åfvannämde Wilkor erhåller Orgbyggaren i betalning en summa stor Sju Tusende Sexhundra (7,600) Riksdaler Banco, på det sätt: att 2600 Riks. B:co betalas då ofvannämde Borgen är præsterad och detta Contract underskrifvit, 3000 Riks B:co då Werket är färdigt till afsändning från Stockholm om hvilken sistnämde summa Orgbyggaren underrättar Orgwerks Commitén 3:ne Månader förut; 1333 Riks 16 16 sk(illing) B:co då Werket är Complete färdigt i Kyrkan uppsatt, och resten 666 Riks 32 sk(illing) den 1 Junii 1834 då werket är wederbörligen besigtigat och approberadt.

Med åfvanstående Contract hvaraf Orgbyggnads Commitén och Orgbyggaren äga hvar sitt Exemplar, förklara vi oss å ömse sidor nöjde och förbinda oss att det samma noggrant uppfylla. Som försäkras af

Söderköping den 28 Junii 1832

Pehr Zach Strand.

Orgbyggare i Stockholm.»

(Sigill)

Detta kontrakt blev emellertid aldrig undertecknat av kommitténs ledamöter. För arbetets utförande hade kyrkostämman beslutat att använda kyrkokassans medel. Den ingick därför med anhållan härom till domkapitlet, som emellertid, liksom landshövdingeämbetet icke ansåg sig kunna bifalla förslaget efter den protest som församlingens kyrkoherde Tranér ingivit till domkapitlet, och vari han angivit att kyrkokassans medel vore behövlige för en större reparation för kyrkans framtida bestånd. Därmed förföll frågan för den gången.

Man kan endast beklaga att så blev fallet, eljest hade Söderköping ägt ett orgelverk av 1800-talets ypperste orgelbyggare. Hans disposition kom emellertid att bliva grundläggande för det orgelverk, som en gång skulle utföras av en annan och yngre mästare.

Den 22 maj 1839 tillträdde Tranérs efterträdare Petter Nejdell (f. 1794, död 1856 i Söderköping) pastoratet. Denne var enligt vitsord som fölls vid prästmötet 1862 bland mycket annat också en konstkännare som hade sinne för allt, som var högt, ädelt och skönt. Han var därtill en driftig man som icke sparade sig själv och har därigenom satt förblivande spår efter sig inom de båda församlingarna i pastoratet. Redan vid sitt ämbetsstillträde föredrog han, enligt kyrkostämmans beslut, frågan inför biskopen vid visitationen, hösten 1839.

Av i kyrkans arkiv förvarad brevväxling mellan Nejdell och musikdirektör Dahlman i Linköping framgår att frågan om en ny orgel tagits upp av kyrkoherden senast i slutet av år 1841 och att man då fortfarande tänker sig att utgå från Strands förslag och att Strand skall utföra arbetet. Tillsammans med Strand är Dahlman villig att efter lästerminens slut komma över till Söderköping. Strand väntas då till Linköping från Klockrike, där han just håller på med orgelbygget och ånyo beslöt kyrkostämman 8 febr. 1842 att bygga ett ändamålsenligt orgelverk.

Men denna gång strandade förslagen på att kyrkokassans medel icke förslo för arbetets utförande, och Domkapitlet den 4 maj 1842 vägrade skuldsätta kyrkokassan för den övriga summan av 666 riksdaler och 32 skilling banco, som fattades. Man prövade sig då först fram den vägen att söka få en enklare orgel av Strand för ett belopp, som stod till förfogande i kyrkokassan. Ett förslag till disposition, upprättat den 23 sept. 1842, finnes bevarat och har följande utseende.

Manual.			Utdrag
Stämmor			
1	Principal	8 Fot på Lådan, Gr. Octaven af Träd, resten Tenn, blindpipor af Tenn i hela Faciatet	1
$\frac{1}{2}$	Borduna	16 Fot, Bas af Träd	1
$\frac{1}{2}$	Do	16 Do, discant af Do	1
1	Viola di Gamba	8 Fot ($\frac{2}{3}$ Tann, $\frac{1}{3}$ bly) af Metall	1
1	Vox Retusa	8 Do Gr: Oct. af Träd, resten Metall	1
1	Rörflaut	8 Do Do Do	1
1	dub. Gedacht	8 Do af Träd	1

1	Octava	4 Do	af Metall	1
1	Octava	2 Do	af Do	1
1	Fleut	4 Do	af Do	1
1	Täcktvint	6 Do	af Do	1
$\frac{1}{2}$	Trompet	16 Do Bas,	af Träd	1
$\frac{1}{2}$	Do	16 Do, discant	af Tenn	1
$\frac{1}{2}$	Do	8 Do Bas,	af Träd	1
$\frac{1}{2}$	Do	8 Do, discant	af Tenn	1
$\frac{1}{2}$	Voxhumana	8 Do, från C	af Tenn	1
		Signal för Orgeltramparen 1.	Sperrventil 1	2
		Mekanik för Spegel		1
Sum: $12\frac{1}{2}$ stämma			Summa utdrag	19

Bihängd pedal från och med Gr: C till och med Ostr. G.

Pris 4.500

Detta förslag ansågs emellertid inom orgelbyggnadskommittén alltför ofullständigt, för det härliga templet (Protokoll 30 sept. 1842) icke passande och således icke ändamålsenligt, varför man nu uppgav tanken på Strand och beslöt vända sig till annan orgelbyggare, som för billigare pris kunde åtaga sig uppförandet av ett fullständigare verk.

Det är möjligt att bakom detta beslut låg en rädsla för att nu uppdraga arbetet åt Strand på grund av uppgifter, som lämnats av direktör Dahlman till kyrkoherde Nejdell. Ett par utdrag av Dahlmans brev till Nejdell kunna vara av ett visst värde såsom belysande också för huru Strand vid denna tid betraktades av domkyrkoorganisten i Linköping, som hade att skaffa med honom dels vid avsyningen av instrumentet i Klockrike dels vid samtida reparationer å domkyrkoorgeln. I brev den 7 aug. 1842 skriver han:

»Omkring 2:ne år har jag hört omtalas att Strand ofta druckit för mycket och hvilket jag någon gång äfven sjelf sedt, men tilltagit mer och mer, i Synnerhet Sedan i sistl. Febr. Månad då han blef satt i concurs tillstånd och nu öfvergått till hvad man kallar Skåp-Superi. Wisslerligen ordinerar och arbetar han på sina rediga timar, men desse äro få — han har nu varit här, jag har sedt honom på närmare håll, jag har beskedligt talat med honom och sökt att väcka hans ambition, men det vill ej taga några synnerliga rötter. Detta är bedröfligt — Gud hjelp honom — hvad skall man göra? — Den 25 sistl. Julii reste han (utan att jag viste derom) till Stockholm, förmodligen för att öfvervara sin proclamadag den 8 dennes; Och hvad beslut då kommer att tagas, får jag väl sedan veta. Emidertid är jag skyldig Herr Prosten och mig sjelf denna bekännelse, som må tills vidare vara oss emellan i anseende till den af Strand ännu ej här slutade Reparation å Domkyrko-Werket. Ty om han får minsta aning om att jag skvallrat ur Scholan, så blir han top Tunnor — och kunde göra en dålig Reparation härstädes och han och jag skulle komma i öppen Fejd.» — Redan nu skyntar det av Dahlmans brev att man har i sikte nå-

Orgelbyggare *Sven Nordström.*

gon annan orgelbyggare för Söderköpingsverket och han nämner ett namn: Ek, elev av Strand och enligt Strands egen utsago skall han vara ganska skicklig, bosatt 2 mil hit om Sundsvall.

Det är en ganska vemodig bild av den berömda orgelbyggaren, som här ges av ett ögonvittne. Tydligen har omdömet om Strand gjort Nejdell, som dock tidigare själv rekommenderat denne till arbetet i Söderköping, bedrövad. Detta föranleder Dahlman till ännu ett brev, där omdömet om Strand faller än hårdare. Det är daterat den 11 sept. 1842 och lyder: »Att jag gjort Herr Prosten Ledsen angående Orgelverksaffären i Söderköping erkänner jag gerna; men då jag nu inom 1 à 2 år kommit Tit. Strand så nära på Spåren, är jag rädd för mig sjelf, igenom hans oredda och »Sudd» med Orgelbyggnaden i Klockrike, att till Ex.: enl. Contractet skulle orgverket göras så nära färdigt i Stockholm och öfversändas till Församlingen, så att det under 4 Månaders Tid kunde medhinnas att uppsättas på stället; men hwaremot härtill upgick nära 2:ne år. Nu fordrar Församlingen, billigt, ersättning för Mat m. m. för den öfverskjutande Tiden för hans arbetare, der uppå vill ej Strand och hans Gode Män ingå, och nu har upkommit *gräl* som ej torde slutas utan Domstol. Man säger: »att Snillet går sin egen väg» — men hans *Sup-snille* vill ej följa Contracten.»

Som svar på förfrågan efter någon annan orgelbyggare framför nu Dahlman ett nytt namn, Sven Nordströms, som också blev den slutliga orgelverkets skapare.

Denne får den 2 oct. 1842 ett gott vitsord av Dahlman. Han presenterar då »Rustmästaren Herr Sven Nordström i Solberga Soccken och Elmeshult gård, nära Eksjö, som en ganska skicklig orgel-

byggare, pålitelegt, redbar och Nyckter Man; Och han har inom cirka 4 år bygd 4 ganska goda Werk näml. i Ingatorp, Belaryd, Rumskulla och Hult, hvilka alla af mig med beröm blifvit approberade.»

Den 8 november 1842 infann sig också Dahlman och Nordström i Söderköping och förhandlade med orgelverkskommittén samt upprättade kontrakt om orgelverkets utförande. Kontraktet finnes ännu bevarat. Samma dag beslöt kommittén enhälligt att å en Läktare, som av församlingen skulle uppföras efter särskild ritning och förläggas över västra dörren emellan väggen och de närmaste pelarna 16 $\frac{1}{2}$ aln bred och 4 alnar högt från golvet, skulle byggas ett orgelverk om 20 hela stämmor och 28 utdrag efter Dahlmans förslag och åtog sig Nordström att utföra byggnaden för 4,600 riksdaler banco sedan Konungens Befallningshavande och Domkapitlet utfärdat intyg om Nordströms behörighet att förfär-diga verket.

Sedan intyget avgivits den 17 januari 1843 och Nordström uppgjort begärd ritning till läktaren påbörjas arbetet. Dess slutliga utförande skulle emellertid delvis komma att fördröjas på grund av svårigheterna att få ritningarna till fasaden färdiga.

Enligt kommitténs beslut den 30 sept. 1842 skulle orgelverket uppföras i gotisk, med kyrkans byggnadssätt överensstämmande, stil. Ritningsförslag skulle införskaffas från Åbo och Stockholm på kyrkokassans bekostnad. Förslaget att gå ända till Åbo för att få ritning till fasaden har tydligen framburits av den ovan nämnde läkaren, Dr Lagberg, som vid sin brunnsanstalt i Söderköping också hade finska badgäster och vänner. En av dem, hovrättsrådet och riddaren Sacklén har efter sin hemkomst från en brunnssejour anmodat stadsarkitekten Pehr Joh. Gylich att skaffa en kopia av den gotiska orgeln i Åbo domkyrka. Emellertid lät det sig icke göra att utan vidare kopiera Åbo-orgeln eftersom dess höjd var något över 45 $\frac{1}{2}$ alnar, medan Söderköpingskyrkan håller det mycket blygsammare måttet av 15 alnar, och det mellersta skeppet i Åbo var 15 alnar brett och i Söderköping 9 $\frac{1}{2}$ alnar. Gylich måste sålunda utarbета ett helt nytt prospekt, vilket också skedde på hovrättsrådet Sackléns kostnad. Det var färdigt i slutet av maj 1843. Det uppgjorda förslaget godkändes med vissa ändringar av kommittén och av stämman och insändes för stadfästelse till Överintendentsämbetet.

Där blev emellertid förslaget utsatt för kritik av conduitören C. G. Blom, som menade att förslaget såsom kopia av ett större verk, i en inskränktare lokal utförd, skulle få alltför små detaljer och utseende av ett miniatyrarbete. Kommittén beslöt därför att anmoda Blom att antingen efter behövliga ändringar föreslå ritningen till stadfästelse eller att utarbета en ny i den föreslagna stilen. Nu började en dragkamp mellan kyrkoherden och den av arbete överhopade conduitören. Den 17 januari 1844 meddelade kyrkoherden honom att orgelverket snart var färdigt, men att

något intet avhörts av ritningen till fasaden. Blom svarar att han ännu icke hunnit utarbete ritningen, men hoppades kunna göra den innan februari månads slut. En ny påminnelse följer från kyrkoherden den 6 mars, varpå Blom meddelar att han hindrats i sitt uppsåt att utarbete ritningen eftersom han fått sig ålagt att göra förslag till nytt residens i Växjö. Den 19 mars 1844 överlämnar han emellertid ett förslag till Överintendentsämbetet, och det översändes till orgelbyggnadskommittén, som med uttalande av ett tacksamt erkännande av »Författarens omsorg och smak gillade» ritningen med blott den av orgelbyggaren föreslagna förändringen att avståndet från kyrkans golv till läktarens underpanel i anseende till orgelstrukturens redan bestämda dimensioner icke finge överstiga 4 alnar och 4 tum. I maj månad uppdrogs åt kanalbyggaren Jonsson att bygga läktaren och Nordström tyckes ha påbörjat arbetet med själva orgelns uppsättande under sommaren, men arbetet måste avbrytas i oktober dels på grund av den regniga väderleken dels på grund av att den väntade ritningen från Överintendentsämbetet ännu icke avhörts.

Ännu den 12 april 1845 hade ritningarna till fasaden icke kommit kyrkoherden till handa. Hans tålmod bör då ha prövats till bristningsgränsen, när han pånytt tillskrev Blom. För det sista dröjsmålet kan denne emellertid fritaga sig. Han hade haft ritningarna färdiga den 17 september 1844, och de godkändes av Kungl. Maj:t den 15 oktober. Den 10 december avsändes de från Överintendentsämbetet till länsstyrelsen tillsammans med ritningar och detaljbeskrivningar. Förmodligen ha de väl blivit liggande hos länsstyrelsen till förfång både för orgelbyggare och snickare. Först i slutet av maj 1845 kunde orgelläktaren fullbordas och äntligen i slutet av augusti var själva verket färdigt för besiktning.

Jag har så utförligt uppehållit mig vid denna berättelse om orgelfasaden för att erinra om att det bristande samarbete arkitekter och orgelbyggare emellan, som så ofta alltfört bevittnas, har åldriga anor.

Besiktningsman var domkyrkoorganisten Dahlman, därtill förordnad av domkapitlet. Som framgår av besiktningsinstrumentet kunde han vid sin prövning av arbetet även stödja sig på en av domkapitlet i Linköping utfärdad instruktion. Då densamma tyckes vara bortglömd, men alltfört innehålla många värdefulla synpunkter och uppslag, som alltfört äro värda beaktande, meddelas den här. Den återfinnes i Linköpings domkapitels cirkulär nr 284 § 5 och har utfärdats den 16 maj 1795 av biskop Jac. Ax. Lindblom, sedermera ärkebiskop.

»Sedan Consistorium kommit i erfarenhet huruledes på flere ställen i Stiftet Pastores och Församlingarna, utan egen kännedom i saken och af en illa förstådd hushållning, såsom en blott formalité vid Nybyggda eller betydelligen Reparerade Orgelverks besigtning och approbation anlitat sådane, som det

för minste arfvode verkstält, men som, utom en försvarlig färdighet att spela Orgor, saknat all Theoretisk och tilöfvad kunskap om Orgelverks sammansättning, och proportion, om Pipornes halt, och en riktig verkställighet af de ingångna contracten m. m. hvilket till Församlingens kända skada ofta kan undfalla Spelaren, men icke Kännaren; Fördenskull och i stöd af Kongl. Maj:ts Resolutioner på Presterskapets Besvär 1752 och 1757 §§ 2, samt Kgl. Maj:ts Nåd. Bref till Consistorium af den 30 Sept. 1761, hvilke updragit Herrar LandsHöfdingarna och Consistorierna tillsynen ej mindre öfver Orgelverks byggande af skicklige Mästare, än deras approbation af kunnige Approbateurer, har Consistorium, i samråd med Kongl. Maj:ts Resp. Befallningshafvande, auctoriserat och förordnat Director Musicæ vid Kongl. Gymnasium härstädes Mag:r *Joh. Ad. Mecklin*, som äger et lika så allmänt som på Kännarens omdöme grundadt vitsord om en utmärkt Theoretisk och practisk kunskap i dessa delar, att besigtiga, undersöka och approbera de här i Stiftet byggda eller hufvudsakeligen reparerade Orgelverk.

Och på det verkställigheten häraf må blifva både ofelbar och å alla sidor oväldig, hafva dervid följande observanda pröfvats nödiga:

1:o Skall hvarje nytt, omgjordt, eller ansenligen repareradt Orgelverk, genast efter dess uppsättande i Kyrkan, undersökas och pröfvas. Försummas detta eller sker pröfningen af annan än den Lands-Höfdingen och Consistorium dertil auctoriserat, skall ordentlig pröfning i Vederbörandes närvaro ske på Pastors enskildta kostnad, derest han icke skyndesamligen efter Verkets fullbordan laga pröfning begärt.

2:o Vid pröfningen böra, utom Approbaturen, sjelfve eller genom Ombud tilstädes vara Orgelbyggaren, Pastor och Församlingens Deputerade. Uteblifver någon, gånge icke dess mindre pröfningen i fullbordan. — Af det dervid hållne Protocoll insänder Pastor ofördröjeligen en vidimerad afskrift till Consistorium.

3:o Sträcker pröfningen sig icke allenast til Verkets handterlighet i speling, utseende och composition i allmänhet, enl. ingånget Contract och Kongl. gillad ritning; utan ock til hvarje dess del och proportion i sammansättningen, Pipornas betingade halt, de öfrige Materialiernas duglighet, samt alt annat som ingår i verkets brukbarhet och bestånd: Til hvilken ända Besigtningssmannen äger at til metallens behöriga pröfning uttaga och smälta hvilken pipa som hälst. Godkännes Orgelverket, gifve Approbaturen deröfver bevis, som äfven i Kyrkoboken antecknas och verificeras af Approbaturen. Befinnes verket i mer eller mindre mål bristfälligt, upgifves felet til sine omständigheter och beskaffenhet hos LandsHöfdingen och Consistorium, som foga vederbörlig anstalt at Orgelbyggaren fullgör sin åtagna förbindelse, hvarefter ny pröfning anställles på Orgelbyggarens bekostnad.

4:o Äger Pastor och Församlingen rätt at innehålla tredje-delen af den för Orgelverket betingade Summan, intil dess behörigt Approbations bevis vederbörligen blifver gifet.

5:o Har Pastor och Församlingen eller Orgelbyggaren skälig anledning at misnöjas med pröfningen, ägen the rätt at sådant hos LandsHöfdingen och Consistorium til rättelses vinnande anmäla.

6:o Skulle någre sådane fel befinnas, som vid pröfningen bordt och kunnat uptäckas och anmärkas, men förbigångne eller förtegne blifvit; ansvare

derföre och rätte Approbaturen på sin kostnad, om han skulden från sig ej bevisligen leda gitter. — — —»

Det kan förvisso ifrågasättas om icke en sådan domkapitlets tillsynsskyldighet över reparationer och nybyggnad av orgelverk genom av domkapitlet utsedda besiktningsmän skulle äga sin mycket stora betydelse. Att Linköpings stift från början av förra seklet äger en så betydande del goda orgelverk har törhända haft sin orsak bl. a. i den omsorgsfulla kontrollen, som ålades församlingarna att verkställa. Att Dahlman som approbateur fick erfara onåd för gjorda anmärkningar visar en liten anteckning i ett brev till Nejdell av 30. 6. 1842, där han skriver att »Orgelmakaren Hanner, som i W. Husby låfvade att klå mig i DomCapitlet för mina Djefla knep vid besigtningen har ännu uteblifvit.» I varje fall är det tydligt att församlingarna genom denna sakkunniga kontroll ägde en viss säkerhet gent emot slarvigt utförda orgelbyggen.

Det besiktningsinstrument som av Dahlman upprättades över Nordströms Söderköpingsorgel visar noggrannheten i granskningen och ett århundrades bruk av orgeln har bevisat, och orgeln själv bevisar alltfört, riktigheten i de omdömen som approbaturen fällde. Protokollat är i sin mån en god exponent för huru domkapitlets intentioner fullföljdes, i varje fall av Dahlman. Det meddelas därför här fullständigt, helst då det ger en god bild av orgeln i dess ursprungliga skick.

Protocoll, hållet vid Orgverksbesigtningen
i Söderköpings Stads kyrka den 21 augusti 1845.

Enl. Högvederbörlligst Förordnande, instälde sig Undertecknad på förenämde dag och ställe, för att enl. Författningar besigtiga, undersöka och pröfva ett af Herr Sven Nordström från Solberga Socken i detta Stift, förfärdigadt och i åfvannämde kyrka upsatt Nytt Orgverk.

Närvarande vid denna besigtning voro: Församlingens Pastor Nedanskrefne Deputerade, Orgelbyggnads-Commitéens Ledamöter, åfvannämde Herr Nordström samt Församlingens Organist och Klockare.

Härvid uplästes Contractet om denna Orgverksbyggnad af den 8 Nov. 1842. samt Max. Ven. Consistorii Circul. N:o 254 af den 16 Maji 1795, angående Orgverksbesigtningar i detta Stift, och Ordningen för KyrkoBetjente § 22 och 23 af samma år; hvarefter Förrättningen företogs i följande Ordning: Och befinnes detta Werk af sådan storlek, stämmor och inrättning och för närvarande i det skick som följer näml:

ORGVERKETS STÄMMOR OCH STORLEK.

Stämmor.	Utdrag	Dugligheten såsom beröm- ligt, godkendt och försvarligt	Anmärkingar
2dra Manual (till höger från Claveret)			
1. Corni di Basetti	8 Fot, Gr. Oct: af Träd, resten af Metall	1 berömlig	
1 Fugara	8 Fot från Ostr. C, af Metall, Gr. Octaven	1 Do	
1. Gedacht	8 Fot Gr. och Ostr. Oct. af Träd, resten af Metall	1 Do	Således: af denna stäm- mas 54 Pipor af Träd, äro utom Contractet, i stället insatte 30 Pipor af Metall.
1 Wallfleut	4 Fot, af Metall	1 godkännes	
1 Principal	4 Do, äfven på Väder- lådan, af Tenn	1 berömlig	
1 Octava	2 Fot, af Metall	1 Do	
¹ / ₂ Trompet	8 Do Bas, 7 Pipor af Träd, resten af Tenn	1 Do	Desse 7 pipor af Träd, som enl. Contractet skulle varit af Tenn god- kännes, då deremot 30 pipor i Gedacht 8 Fot, utom Contractet äro ins- satte, befinnes var för- månligare för Werket.
¹ / ₂ Woxhumana	8 Fot discant af Tenn Sperrventil	1 Do 1 godkännes.	
7		9	
1ste Manual (till venster från Claveret)			
1. Principal	8 Fot på Lådan, Gr. Oct. af Träd, resten af Tenn	1 berömlig	i hela Werkets Faciat äro enl. Contractet och Ritningen, insatte blind- pipor af Tenn.
¹ / ₂ Borduna	16 Do, Bas af Träd	1 Do	
¹ / ₂ Do	16 Do, discant af Metall	1 Do	
1 Fleut d'Amour	8 Do af Träd	1 Do	
1 dubbelfleut	8 Do af Träd	1 Do	
1 Fleut	4 Do af Metall	1 Do	
1 Octava	4 Do af Metall	1 Do	
1 Qvinta	3 Do af Metall	1 Do	
1 Octava	2 Do af Metall	1 Do	
³ / ₄ Trompet	16 Do från Ostr. C, 6 pipor af Träd, resten av Tenn	1 Do	utom Contractet insatt, till betydlig kostnad för orgbyggaren, men till stor förmån för Orgver- kets styrka i Tonen.
¹ / ₂ Do	8 Fot, Bas, 9 Pipor af Träd, resten af Tenn	1 Do	3ne pipor af Tenn äro här insatte utom Con- tractet.
¹ / ₂ Do	8 Fot, discant, af Tenn Coppel mellan 1sta och 2dra Manual Sperrventil	1 Do 1 godkännes.	

Pedal. (Ettiketterne till höger från 1ste Manualn.)

1	Subbas	16 Fot	af Träd	1	berömlig
1	Principal	8 Do	äfven på Wäder- lädan af Träd	1	Do
1	Octava	4 Do	af Metall	1	Do
1	Basun	16 Do	af Träd	1	Do
	Coppel mellan Pedaln och 1sta Manualn				
		1 Utdrag, Calcant Clav	1	2	godkännes.
4			Sperrventil	1	
Summa 20 ³ / ₄ hela stämmor			Summa utdrag 29.		

Orgverkets öfrige delar.

	dugligheten	Anmärkingar.
Den yttre Structuren, enl. af Kongl. Maj:ts fastställd Ritning, jämte dess Stängsel, Lås och gångjern	godkännes	utom Contractet, har orgbyggaren bekostadt hela Beljhusbyggnaden, dock ej dess dörrar, Tak, Lås och gångjern.
Claveren i Ramar af Mahogny, från och med Gr. C, till och med F	berömlige	i stället för Ebenholz, enl. Contractet, äro Tangenterne å bägge Clavéren belagde med Elfenben och Semitonerne med Ebenholz, Hr Nordström till betydlig kostnad
Pedal Claveret af Ek, från och med Gr. C, till och med C	Do	
Beljorne: 3ne stycken i behörigt Beljhus, 5 alnar långa, 2 ⁹ / ₂₄ aln breda, gifva enl. nu anställdt prof, Såväl hvar för sig som gemensamt 40 gr. väder eller 2 ⁶ / ₁₀ decimal-tum	berömlige godkännes	
Canalerne		
Wäderlådorne: hvilka invändigt, till en stor del ej kan bedömmas, men till dess Synbara beskaffenhet	godkännes	
Dess Fjedrar, Ventiler, pumpettpåsar	berömligt	
Registratur-Regeringen: med dess vällar, wällbräder, Utdrag, Jernsvänglar m.m.	Do	
Abstract-Regeringen: med dess wällbräder, wällar, wällarmar, vinklar, Abstracter, anhängen m.m.	Do	I anseende till det ovanligt tränga utrymmet för detta orgverk, så väl till höjden som till bredden, och i följd deraf denna Regerings Svåra Meckanik, har dock Orgbyggaren häruto, visat en utmärkt skicklighet, såväl i anläggningen som i utförandet: dock, skötseln häraf fordrar Tid, kunskap och noggrannhet.
pipbräder och särskildte häften	Do	
Rörverkens mindre delar: såsom Munstycken, Tungor, kryckor, stopslar och stöflar	Do	
dess större Munstycken, belagda med skinn	Do	
Rörverkens pålitelighet i Tonens angifvande	godkännes	

Tennpipornes halt, nu undersökt genom
Cubik och vikt, innehålla -Tenn och
ovanligt väl polerade
Metallpipornas Do innehålla 7 delar Tenn,
1 del Bly och lika ovanligt väl polerade

berömligt

Do

I alla desse pipor i hela Werket,
har Hr Nordström till ännu bättre
Intonations erhållande och fram-
tida bestånd, i stället för (enl.
Contractet) $\frac{2}{3}$ Tenn och $\frac{1}{3}$ Bly
insatt som nämndt är: 7 delar
Tenn och 1 del Bly, honom till
betydlig kostnad.

Orgverkets tonhöjd är Engelsk Kammar-
ton (den vanliga Orchester Tonhöjden)
har god Temperatur, jemn Intonation
och ren Stämning.

Således har Orgbyggaren Hr Sv. Nordström icke allenast redeligen fullbor-
dadt detta Orgverk enl. Contract, utan äfven af redligt Nit för konsten, gjort
mycket derutöfver; Och i allo derå, Så i Musikaliskt som Meckaniskt af-
seende, ådagalagdt ovanlig skicklighet, Och bör detta Werk, med behörig
skötsel och underhåll äga det bestånd som billigt fordras.

Enligt Contractet om denna Orgverksbyggnad, är Orgbyggaren i Fyra (4)
år, räknadt från Approbationsdagen, ansvarig för det obestånd som å detta
Werk möjligen skulle kunna inträffa, att alt sådant, utan någon vidare kost-
nad för Församlingen, iståndsätta; dock härifrån undantagne Sådana fel och
skador, som kunna upkomma af okunnig eller vårdslöad skötsel eller wåde-
liga händelser.

Att så befunnit är, och varder detta Orgverk härmed approberat, som in-
tygas af Söderköping den 21 aug. 1845.

P. Dahlman.

Director Musices vid kongl.

Gymnas. et Organist vid Domkyrkan
i Linköping.

Närvarande vid äfvannämde besigtning:

P. Nejdell. D. Dahlberg Olaus Lybeck.
A. W. Ahlstedt.

Om den östgötske eller rättare småländske orgelbyggare, som
skapade Söderköpings nuvarande orgel, Sven Nordström, meddelar
den hängivne forskaren på det inhemska orgelbyggeriets område,
Dr Einar Erici, i Linköpings stifts julbok 1940, att han var född
1801 i Nordsjö, Bälaryds socken. Han har påverkats i sitt orgel-
byggeri av Schiörlin och Ahlstrand och upptog snart även de nya
Strandska idéerna. Han avled 1887 i Eksjö. Söderköpings-orgeln
hör till hans större verk, och är en god exponent för hans konst,
med en orgelklang, som förenar fyllighet och bredd med klarhet
och glans. Hans verk har i hög grad trotsat tidens tand. Det är
ett utomordentligt redbart arbete.

År 1887 renoverades orgeln av Nordströms yngre broder, Erik,
för en kostnad av 500 kronor. Denne hade biträtt brodern vid
verkets uppförande.

Ett större och delvis störande ingrepp i orgelverket företogs år 1905, då firman P. L. Åkerman & Lund vid en renovering av orgeln ur första manualen avlägsnade Fleut d'Amour och utbytte den mot en Gamba 8, samt i andra manualen avlägsnade Fugarå, Trompet 8 och Vox humana och ersatte den med Salicional 8" och Violin 8". Ehuru i sig vackra och välgjorda ha de nya stämmorna en påfallande brist: att icke vilja smälta samman med det gamla orgelverkets stämmor. En del av det gamla pipmaterialet återfinnes ännu på sakristians vind.

Följande organister vid Söderköpings kyrka äro kända:

Frantz Zander	1590	Johan Sjögren	1763
Simon Vallentinsson	1639	Olof Olofsson Carling	1780
Knut Larsson	1680	Axel Wilh. Ahlstedt	1832
Peter Petersson	1688	Joh. Peter Frans Törnell	1885
Johan Besoldus	1700	Albert V. Gustafsson	1894
Olof Trulsson	1732	Anders Hedenström	1932
Pehr Rothstein	1749		

Arthur Adell

För denna uppsats avsedd bild av orgelfasaden i Söderköpings kyrka kan inflyta först i nästa nummer.

Kyrkosångens Vänners årsredogörelse 1941.

I. Centralkommitténs verksamhet.

K. S. V:s centralkommitté hade sitt ordinarie årssammanträde i Stockholm under Biskop Auléns ordförandeskap den 7 januari 1942. Huvudfrågan utgjordes av relationerna mellan det vid föregående årsmötet beslutade s. k. liturgiska sällskapet och det under det gångna året instiftade »Laurentius Petri Sällskap». Sedan dessa relationer under en livlig diskussion blivit klarlagda beslöts att med frågande av föregående årsmötes beslut uppdraga åt en till tre personer utökad liturgisk sektion att handhava K. S. V:s liturgiska frågor. Till nya ledamöter i denna sektion utsågos

Biskop Aulén (företvarande) samt Kyrkoherden, Teol. Dr A. O. T. Hellerström och Domkyrkoorganisten H. Weman. Koralsektionen utökades med hrr W. Ahlén, Karl G. Gustafsson och L. Lindhagen, med hr. Ahlén som ordf. och hr. Lindhagen som sekr.

Till kyrkosångens befrämjande vid de militära förläggningarna utanordnades 300 kronor.

Till att stödja Sveriges organist- och kantorsförenings mångåriga strävan efter drägligare lönevillkor utsågs en tremannadeputation att i ärendet uppvakta ecklesiastikministern.

C. K:s styrelse omvaldes. (Biskop

Aulén ordf., Professor A. Nygren v. ordf., Komminister C. Grefberg sekr. o. bibl., Kantor Karl G. Gustafson kassör samt Domkyrkoorganist H. Weman och Musikdirektör W. Ahlén).

C. K:s räkenskaper för år 1941 upptaga i sammandrag följande poster:

Inkomster:

Behållning vid årets början	801:97.
Från Diakonistyrelsens Bokförlag	71:74
Årsavgifter från 9 stiftskretsar	450:—
Bankränta	3:90
Summa kronor	1.327:61

Utgifter:

Sekreterararvode	50:—
Sammanträden, porton, tel....	247:25
Behållning vid årets slut...	1.030:36
Summa kronor	1.327:61

Gökhem 31 december 1941.

Karl G. Gustafson
Kassaförvaltare.

P.M. till herrar kretsombud, sekreterare och kassaförvaltare.

1. Härnösands stiftskrets utser 2

revisorer samt 1 suppleant att revidera 1942 års räkenskaper, med anledning därav fatta beslut samt meddela därom till Kantor Karl G. Gustafson, före 1 december 1942.

2. Protokollsutdrag, utvisande ev. beslut från kretsarna med anledning C. K:s årssammanträde, skola före 1 december 1942 tillställas undertecknad. Dessutom skall redogörelse för resp. kretsars verksamhet under år 1942 vara undertecknad tillhanda före 31 december 1942 författad i den form, att den kan gå direkt till trycket för denna tidskrift, sedan den upplästs vid nästkommande årssammanträde den 7 januari 1943.
3. Motioner till nästa årssammanträde insändas till undertecknad före 1 december 1942.
4. Årsavgift — 50 kr. — insändes till Kantor Gustafson, Gökhem, före 1 december 1942. Hav godheten anteckna detta P.M. i Eder anteckningsbok! Stockholm den 20 februari 1942.

Gabriel Grefberg.
sekr.

II. Verksamheten i kretsarna år 1941.

Sällskapet Kyrkosångens Vänner i ärkestiftet sammanträdde till årsmöte i Upsala den 13 mars 1941. Därvid hölls ett orienterande föredrag om handboksfrågan av komminister P. A. Björkman, Funbo, varefter en livlig och givande diskussion vidtog. Årsmötet valde följande styrelse: H. Weman ordf., I. Sahlin v. ordf., L. Lindhagen sekr. och repr. i CK, P. G. Persson kassaförv., M. Engström, O.

Solén och E. Magnusson. Som avslutning på dagen demonstrerades den ombyggda domorgeln.

Den 3—8 aug. voro *koraldagar* anordnade i *Danderyd* med 30 fasta deltagare. Laudes, sext och completorium bads varje dag, omväxlande i läst och sjungen form. Moderna kyrkliga körverk genomgötes och utfördes delvis offentligen. Tre föredrag, om Gudstjänstens förnyelse, om Guds-

tjänst och gudstjänstrum samt om Nattvarden hölls. Dessutom spelades vid två orgelstunder klassiska och moderna orgelverk på kyrkans under året ombyggda orgel. Kursledare var underreknad med biträde av organisten fru Rut Ericsson.

Den 4 oktober hölls *kyrkosångsdag i Enköping* med föredrag och praktiska övningar dels för organister dels för präster. Ledare voro här domkyrkoorganisten H. Weman och komminister I. Sahlin.

En liknande dag hölls också i *Norr-tälje* den 17 december, med genomgång av en högmässa ur liturgisk-musikalisk synpunkt, ett orienterande föredrag om den nya mässmusiken samt en musikandakt med avslutande completorium. Ledare var här domkyrkoorganisten Weman. Tillslutningen på båda dessa platser var relativt stor.

Sammanfattningsvis kan nog sägas, att 1941 varit ett livaktigt år för KSV i Ärkestiftet. De fyra sammankomsterna ha präglats av både framåtanda och fördjupning i KSV:s uppgifter på ett glädjande sätt. De ha också, som framgår av ovanstående, till en del varit av förberedande karaktär till de mycket stora arbeten som väntar i och med den väntade revisionen av mässmusiken under det kommande året.

Danderyd i dec. 1941.

L. Lindhagen.
sekr.

Göteborgs stiftskrets.

Medlemmar av Kyrkosångens Väners kör medverkade vid en vespergudstjänst, anordnad vid återöppnandet av Angereds kyrka söndagen den 26 okt. 1941.

Under året har sällskapets styrelse

efter ansökan utdelat anslag till 17 olika kyrkokörer i stiftsförsamlingar för understödande av deras verksamhet. Tillsammans med andra understöd av olika slag har härvid utdelats kr. 1275:— av sällskapets medel.

Göteborg den 4 jan. 1942.

Tore Hulthén
sekr. i Gbgs stiftskrets
av Kyrkosångens Vänner.

Kyrkosångens vänner i Växjö stift.

Årsmöte hölls i Växjö den 30 juni varvid styrelsens planer för arbetsårets verksamhet godkändes.

Den 30 sept.—2 okt. anordnade Sällskapet tillsammans med Kalmar diaikonikrets instruktionskurs för präster och kantorer m. fl. Härvid medverkade flera föreläsare. Förutom kursdeltagarna hade ett stort antal åhörare infunnit sig.

Den avdelning, som berörde kyrkosång och kyrkomusik, upptog följande föredrag: Om kyrkomusiken i vårt gudstjänstliv (Komminister Ingvar Sahlin, Viksta). Orgelns förkunelse i tonernas språk (Domkyrkoorganist David Becker). Hur jag lär min församling att sjunga (Stiftsadjunkt Per Edwall och kantor Folke Öberg).

Kursen avslutades med vespergudstjänst.

Den 25 och 26 oktober deltog K. S. V:s blandade kör, förstärkt med sångare ur Växjö stifts kyrkosångsförbund, i Tionde allmänna svenska kyrkosångshögtiden i Stockholm. Härvid framförde kören Andreas Hammerschmidt: Var välkommen Jesu kär. (6 st. kör à capella) Hymnen sammanställd ur Växjö stiftsbibliotek av domkyrkoorganist G. Arnér. Kören framförde dessutom D. Buxtehudes femstämmiga »Magnifikat» för kör, stråkorkester och orgel.

Koralstunder har anordnats i några församlingars kyrkor.

Blädinge den 20 jan. 1942.

Gunnar Johansson
sekr.

Skara stiftskrets årsberättelse 1941.

Arsmöte hölls i Skara den 17 febr. Berättelse över föregående års arbete föredrogs. Räkenskaperna, som balanserade på kr. 2390:34 och utvisade en behållning på kr. 1915:75, godkändes. Styrelsen med suppleanter och revisorer omvaldes. — Den 21 mars deltog K. S. V. i uppvaktningen för domkyrkoorganisten Ivar Widéen på hans 70-årsdag, varvid kören utförde några Widéen-hymner. Den 22 juni fyllde hovpredikanten Paul Nilsson 75 år. K. S. V. deltog även då i uppvaktningen. — Vid prästmötet i Skara den 1—3 juli medverkade K. S. V. först vid högmässan med *Te Deum* och vid kvällens musikstund, som var anordnad av Västergötlands Körförbund, med två separata hymner: *Allegr-Miserere* och *Byrd-Christe qui lux es*. Andra dagen avslutades med *Completerium* i Skånings-Åsaka kyrka i samband med kransnedläggning på framlidne biskopen Hj. Danells grav. — K. S. V. deltog med omkr. 30 medlemmar i Kyrkosångshögtiden i Stockholm den 25—26 okt. och framförde därvid separat i Engelbrektskyrkan och i Catarina kyrka *Byrds Christe qui lux es*. — Kören har under året haft flera gemensamma övningar. Koralövningar och sångstunder ha anordnats kretsvis i Finnerödja, Binneberg och Låstad i Forshem och Essunga samt i Norra Fogelås och Tidavad. Styrelsen har utgjorts av följande personer: kyrkoherde Sam. Melin, Borås, ordf., kyrkoh. G. Nordquist, Väring,

v. ordf., komm. E. H. Cederbom, Torbjörntorp, sekr. och 1. dirigent; kyrkoh. Nils Rosander, Synnerby, kassaförvalt. och 2. dirigent; fru Anna Fredin, Skara, ledamot. Suppleanter ha varit komm. C. Th. Ekelöf, Skövde och diakonissan Gudrun Andersson, Skara. Arkivarie: komm. B. Bruce, Skara. Revisorer: kyrkoh. Paul Melin och kantor H. Svensson med kantor O. Andersson som suppleant. Tackjärntorp den 30 dec. 1941.

Erik H. Cederbom.

Strängnäs stifts Kyrkosångsförbund 1941.

Trots att tidsläget yttringar på kommunikationernas och de militära inkallelsernas område under 1941 förelegat i lika hög grad som året förut, har det nu gångna året likväl varit ett gott år i arbetets tecken.

Den 12—14 mars hölls i Örebro en ganska välbesökt liturgisk-kyrkomusikalisk kurs för präster och kyrkomusiker. De förra hade liturgik (läsning och sång), de senare kördirigering och orgelspel på arbetsordningen. Båda grupperna undervisades dessutom i tonbildning. Som lärare tjänstgjorde Dr A. O. T. Hellerström och musikdirektörerna Karl Nygren, Gunnar Marcusson och Rolf Forssman. Kursens högtidliga öppnande skedde i samband med en aktuell föreläsning av förbundets ordförande, biskop Gustaf Aulén.

Såsom praktiska förberedelser till deltagandet i rikskyrkosångsmötet i Stockholm 25—26 oktober hölls kyrkokonsert i Kumla den 25 maj och musikgudstjänst i Örebro Olaus Petri kyrka den 19 oktober. Vid högtiden i Stockholm, där förbundet deltog med omkring 450 sångare, framförde en del av förbundskören (c:a 150 sångare) Johan Helmich Romans Jubilate för kör, soli, orkester och or-

gel. Såsom solister medverkade konsertsångerskan Kerstin Lindberg-Torlind och operasångare Erik Jacobsson. Vid orgeln tjänstgjorde professor Otto Olsson. — En av förbundets körer — Kumla barnkör — hade fått en särskild uppgift vid rikshög-tiden. Den sjöng ett par flerstämmiga hymner vid matutinen i S:t Jacob och svarade vid samma tillfälle för den antifonala sången. Kören framförde dessutom ett antal hymner efter högmässan i Adolf Fredriks kyrka samma dag.

Vid årsmötet omvaldes samtliga medlemmar i styrelsen. Självskrivnen ordförande är stiftets biskop. Övriga medlemmar äro: komminister S. Håkansson, Södertälje, v. ordf., Musikdir. Rolf Forssman, Kumla, 1:e förbundsdirigent och sekreterare, kantor R. Jonsson, Sköllersta, kassaförvaltare, domkyrkoorganist R. Norrman, 2:e förbundsdirigent, musikdir. Ake Kullnes, Nyköping, 3:e förbundsdirigent, musikdir. Gunnar Marcusson, Örebro, kantor Paul Littorin, Stora Malm, kantor Sten Blomqvist, Vingåker, kyrkoherde Torsten Zetterquist, Vårdinge, samt stiftsadjunkten Sam Norrby, Strängnäs.

Förbundets medlemsantal har under sista året ökat avsevärt och utgör nu 40 körer med omkring 787 medlemmar.

Rolf Forssman.
sekr.

Linköpings stiftskrets.

Arbetet har under året på grund av tidsläget haft endast begränsad omfattning. Koralaftnar ha dock hållits inom vissa distrikt i stiftet, en arbetsform, som visat sig i hög grad befrämja församlingslivet.

Vid årsmöte i Kristberg beslöt kretsen att tillsammans med kantors-

föreningen anordna kyrkomusikdagar i Skeninge den 30 juni—2 juli och anslog för ändamålet 350 kronor, vilket belopp skulle kunna höjas, om så erfordrades. Dagarna måste emellertid inställas till stor besvikelse för många.

Årets stora händelse blev halvsekelsjubileet i stiftsstaden den 28 sept. Högtidstalet hölls av ordföranden, Biskop Tor Andrae, och kretsens historia skildrades av sekreteraren. Kören utförde ett sångprogram, varav en del nummer voro upptagna på programmet redan vid dess första konsert den 26 augusti 1891. Vid jubileet fick prosten Martin Allard i Örtomta mottaga en välförtjänt hyllning för sina utomordentliga kyrkomusikaliska insatser.

Åsbo i december 1941.

Arvid Nordin.
sekr.

Kyrkosångens Vänner i Härnösands stift.

Kyrkosångsförbundet Kyrkosångens Vänner i Härnösands stift höll sin årshögtid i Sollefteå lördagen och söndagen den 24 och 25 maj 1941. Programmet för högtiden upptog på lördagen årsmötesförhandlingar samt en musikandakt. Av årsberättelsen framgick att stiftsförbundet omfattade 64 körer med sammanlagt 1259 medlemmar och dessutom 48 st. enskilt anslutna, varför hela medlemsantalet utgjorde 1307. I musikandakten, som hölls i Sollefteå kyrka, medverkade musikdir. John Hult och sångerskan Anna-Lisa Lindqvist, Sundsvall, vilka utförde kompositioner av Bach, Buxtehude och Torelli. I söndagens högmässa predikade biskop Torsten Bohlin, och körsång utfördes av Härnösands domkyrkokör under ledning av musikdir. Carl Håkansson, Härnösand. På söndagseftermiddagen hölls hög-

tidskonsert i kyrkan, då förbundskören — cirka 400 sångare — under musikdir. John Hults ledning framförde bl. a. Valdemar Söderholm: Stabat Mater och J. H. Roman: Davids 117 psalm för kör, solo, stråkar och orgel.

Under året har hållits fyra barnsångarting i stiftet, nämligen i Sundsvall, Härnösand, Östersund och Gideå. Tingen, som på uppdrag av stiftsförbundet, anordnats av musikdir. Karl Lidén, Härnösand, hade samlat omkring 1100 deltagare. Programmet omfattade ett antal psalmer samt tvåstämmiga hymner. Såväl press som allmänhet ha visat synnerligt stort intresse för dessa ting, och deras ledare ha också samfällt uttalat den förhoppningen, att sångartingen måtte återkomma årligen.

Själeavad den 28 dec. 1941.

Knut Norell.
sekr.

Stockholms stiftskrets.

I samband med K. S. V:s Centralkommittés årsmöte hade anordnats ett sammanträde i Mäster Olofsgården

den 7 januari. Teol. Doktor Dick Helanders höll föredrag över ämnet: »Gudstjänstlivet i Sverige under 1800-talet».

Årsmöte hölls den 29 april i S:t Jacobs församlingssal. Härvid valdes undertecknad till sekreterare istället för komminister Gabriel Grefberg, som på grund av bristande tid undanbett sig återval. Årsmötet föregicks av musikandakt i S:t Jacobs kyrka, varvid utfördes kompositioner av Johan Helmich Roman. Medverkande voro S:t Jacobs kyrkokör, kyrkans organist, musikdirektör Waldemar Ahlén samt kantorn, musikdirektör Set Svanholm. Fil. Kand. Ake Ahlén höll föredrag om »Johan Helmich Roman, den svenska musikens fader».

Höstsammanträdet avhölls den 10 november i S:t Jacobs kyrksal. Rektor Herbert Lagerström inledde en diskussion över ämnet: »Körens uppgift i gudstjänsten». Före detta sammanträde samlades deltagarna i S:t Jacobs kyrka, där musikdirektör Waldemar Ahlén i samband med aftonbönen utförde några orgelstycken.

Stockholm den 3 januari 1942.

Karl Erik Fridblom.
sekr.

Recensioner.

För kör.

Trestämmig damkör.

Från Sveriges Körförbunds För-
lag, Sthlm:

J. S. Bach: Nu vilar hela jorden.
Kr. 0:15.

—, *O huvud, blodigt, sårat.* Kr. 0:15.

*Joh. Eccard: Nu kristne, glädens
alla.* Kr. 0:15.

Joh. Pachelbel: Sjungen vår Gud.
Kr. 0:10.

*V. Schurig: Jerusalem. häv upp din
röst.* Kr. 0:10.

Till sv. ps. 442 och 95 ha sammanställts två körkoralsviter, vardera bestående av tre sättningar av olika

mästare. Till aftonpsalmens första vers har tagits Isaacs berömda »Insbruck, ich muss dich lassen» — som aldrig passat riktigt till »Din synd, o värld, besinna» — till andra versen en Praetorius-sats och till tredje en Bach-sättning. Passionskoralen presenteras i bearbetningar av Hassler, Crüger och Bach. Båda »sviterna» kunna, om så anses lämpligt, avslutas med församlingssång.

De tre körsångerna av resp. Eccard, Pachelbel och Schurig äro var för sig typiska för sina upphovsmäns tidsvarv: 1500-, 1600- och 1800-talet. Eccards är en julsång, Pachelbels en tacksägelse- och Schurigs en trots tillkomsttiden icke oäven adventshymn. Alla kunna anbefallas.

Från Viktor Norberg, Västerås:

Gius. Corsi: Vi tillbedja dig.

Egron Lundell: Den ljusa dag.
Sv. ps. 438.

Karl Eric Ericsson: Motett på Allhelgonadagen. (Upp. 7:9—10).
—»— Herren är i sitt heliga tempel.

Corsis Vi tillbedja dig är en ingalunda lättsjungen men förnämlig passionshymn i Palestrinastil, redan känd av troligtvis ej så få svenska kyrkörer. Av de svenska noviteterna fäster man sig vid Ericssons Allhelgonadagsmotett, som är en bearbetning av ett gregorianskt antifonmotiv från dagens tidedårdsvesper. Denna sak är avgjort bättre än de båda övriga, av vilka Ericssons Introitus-hymn, av senare datum än den redan omnämnda, är nästan obetydlig. Lundells aftonhymn till sv. ps. 438 (ej koralmel.!) saknar icke ett visst stämningssvärde,

även om den förefaller »krystad» på sina ställen.
C. E. R.

För kör med instrumental beledsagning.

J. H. Roman: Gud är vår tillflykt (psalt. 46 v. 1). Kantat för soli, kör, orkester och orgel, bearb. och utgiven av Josef Hedar. Partitur. Kr. 6:— Nord. Mus.-förl.
Ivar Widéen: Elegi. Jordens oro viker (Text av J. O. Wallin). För solo, bl. kör och violin med piano eller orgel. Partitur kr. 0:20. Nord. Musikf.

Varje nytt tillgängliggjort verk av den svenske Händel, som man kanske skulle kunna kalla Roman, är värt den största uppmärksamhet. Denna pararas med tacksamhet och glädje, när det gäller en så värdefull komposition som den här föreliggande kantaten. Man instämmer gärna med utgivarens, Josef Hedar, omdöme, när han kallar denna »en av Romans förnämsta vokalkompositioner». Den är ej svår att lära, vilket är ytterligare en förtjänst och i sin storvulna enkelhet talar den ett så lättillgängligt tonspråk, att den även bör kunna bli omedelbart uppskattad av en »bred» åhörarskara. I den enda stora sats, som kantaten omfattar, omväxla solo- och körpartier. Orkestern består av två oboer, stråkar och orgel. Utgivaren har pietetsfullt följt det i Akademiska kapellets i Lund musikaliesamling förefintliga manuskriptet och endast tillfogat föredragsbeteckningar och en utarbetad orgel (continuo-)stämma.

Himmelsvitt skild från Roman-kantaten är Widéens musikaliska tolkning av Wallins bekanta gravskrift.

Den visar sig nämligen vara en högst elegisk elegi. Bakom solokör-, violin- och pianopartierna skymtar t. ex. en Mendelssohn, belåtet nickande åt den för honom välbekanta musikaliska atmosfären.

Birger Anrep-Nordin: Gammal svensk julkantat. Dikt av O. Levertin, tonsatt för barytonsolo, blandad kör och orkester. Klaverutdrag kr. 3:50.

Jacob Nyvall: Herren Konungen (Upp. boken 19:6). Högtidshymn för bl. kör och orgel (eller piano). Partitur kr. 2:50, körstäm. kr. 0:30. Båda på Sveriges Körförbunds förlag.

Anrep-Nordins julkantat är en gammal bekant för den med radions julkantat förtrogne. Den nu 26 år gamla kantaten tillhör nämligen sedan flera år den fasta julmusikrepertoaren hos Radiotjänst. Trots den stilblandning, som den kännetecknas av, för den med sig en odisputabel trivsamt. Komponisten måtte ha gått till detta sitt verk med synnerlig glädje. För musiklärare vid gymnasier och andra högre skolor med manliga elever bör det icke falla sig svårt att intressera både sig själv och lärjungarna till ett instuderande och utförande. I skolmiljö har den uppstått och där är alltfört dess rätta och givna plats och verkningsområde.

Nyvalls högtidshymn förefaller tänkt som introduktionsstycke. Den är tillägnad John Moréns minne och det är Moréns ande, som tydligt vilar över kompositionen. Den blir kanske något enahanda genom att hela verket behärskas av ett enda tema. Säkert hade den vunnit på någon tematisk omväxling.

ETT ORD I DAG

Betraktelser för var dag i året

Av LUDVIG HOPE

Översättning från norskan av KNUT NORBORG

2:dra upplagan. 6:te tusendet.

Inb. i mjukt vackert klotbd kr. 6:-

LÄMPLIG PRESENTBOK

Sannerligen ett utflöde, en rännil från Skriftens aldrig sinande källa av levande vatten.
Pastor Kurt Nyström
i Bohus-Posten.

En verkligt god bok, och den har, synes det mig, en alldeles särskild uppgift att fylla.

Komminister Sven Aronius
i Varbergstrakten.

Jag har länge hållit denna bok i min hand, ty den är så sällsynt vacker. Större och viktigare är dock, att den är dyrbar och välsignad. Jag önskar — och jag tror — att den blir gåvan till tusende människor i detta land.

Rektor R. Fur
i Trosvitnet.

Ingenting mindre än ett evenemang på uppbyggelselitteraturens område. Första gången, som jag läste ur den därhemma, kände jag med vilken uppmärksamhet alla hörde på, och en av åhörarna utbrast helt spontant: »O, så levande och lärorikt det var! Den boken måste jag ovillkorligen skaffa mig.»

Kyrkoherde Simeon Johansson
i Tidning för Skaraborgs län.

Närande resekost gives här evighetsvandranen för varje dagsled.

Kyrkoherde Hugo Eckerdal
i Alingsås Allehanda.

Ägnad att giva hugsvalse åt försagda hjärtan och mod åt modlösa och sviktande själar.

Kyrkoherde Tage Orrgård
i Göteborgs Morgonpost.

För dem som prövats och känt trycket av denna världens mångahanda torde den komma att bli en kär »tröstebok».

Svensk Kyrkottidning.

I bokhandeln eller direkt från

**STIFTELSEN PRO CARITATES
FÖRLAG**

Norra Allégatan 5, GÖTEBORG

Böcker om svenskt fromhetsliv . . .

Bibeln i svenskt fromhetsliv

av *Hilding Pleijel*

Pris 1: —

Katekesen som svensk folkbok

av *Hilding Pleijel*

Pris 1: 75

Psalmboken som folkbok

av *Bror Olsson*

Pris 1: 75

Sveriges religiösa geografi

En bok om de olika religiösa rörelsernas utbredningsområden.

av *Bertil Lundman.*

Pris 1: 50

GLEERUPS

Doktors- avhandlingar

tryckas perfekt å

Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14

Lund / Tel. 275

KYRKO- ORGLAR

orglar för kapell och hem, om- och tillbyggnad, reparation och stämning, anläggning för elektrisk bältdrift.

Orgeltjänst

Ingenjör Bo Wedrup

Linnégatan 5 a

UPPSALA - TEL. 6357 - 301

HELIG SÅNG

72 hymner för tvåstämmig

barn- och ungdomskör

utgivna av

HUGO BLENNOW

under medverkan av

Folke Sandberg och

David Murgård.

Pris 2: — kr.

GLEERUPS

SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING — S. O. F.

FÖRSAMLINGAR OCH ORGANISTERI

Efterföljande annonser omfatta de orgelbyggare som bildat Svenska Orgelbyggares Förening.
Föreningen arbetar för en sund utveckling inom det svenska orgelbyggeriet samt för att hålla detta svenska hantverksyrke levande inom landet.
Föreningen är ideellt betonad och är ej någon s. k. priskartell.

GYNNA SVENSKT HANTVERK

OLOF HAMMARBERG - ORGELBYGGARE

NYA VARVET (GÖTEBORG)

Tillverkar kyrkoorglar

Tel. Göteborg
29 12 60

Utför alla i yrket förekommande arbeten

Egen tillverkning även av metallpipor och spelbord

H. LINDEGREN

Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.

ORGELBYGGARE GÖTEBORG

Postadress:
KOMMENDÖRSGATAN 12
Telefoner:
BOSTADEN 14 26 38
FABRIKEN 14 93 38

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG
Telefoner:
15 12 79, 16 59 29

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bältdrift utföres.

SVENSKT
KVALITETSARBETE

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.

A. Mårtenssons Orgelfabrik A.-B.

Tel. 1119

LUND

Tel. 1119

Kyrkorglar i gediget utförande av
modernt konsthantverk

E. A. Setterquist & Son Eftr.

FABRIK FÖR KYRKORGLAR
ÖREBRO

Grundad 1835

Guldmedalj 1883

Svensk tillverkning av piporglar till kyrkor, kapell och skolor.

Utför om- och tillbyggnader av äldre orgelverk, reparationer, omstämningar och justeringar.
Elektriska fläktar med tyst gång inmonteras.

Införda disposition och kostnadsförslag från oss.

Telefoner: Fabr. 10134 Bost. 18607

ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

Kungl. Hovleverantör

Tel. Stockholm 60 07 68 - Postadress: Stockholm
Grevgatan 5

Piporglar
för kyrkor, kapell, krematorier och konsertsalar
Om- och tillbyggnader av äldre orgelverk utföras fackmässigt och pietetsfullt.
Införda våra dispositions- och kostnadsförslag!